

Implementatieplan

Taal & Rekenen 2010 - 2013

Inhoudsopgave

Voorwoord	4
Leeswijzer	5
DEEL 1 GEMEENSCHAPPELIJK BELEIDSKADER	6
1. Beleidskader Taal & Rekenen Albeda College	7
1.1 Wijze van het te ontwikkelen taal en rekenbeleid 2010-2013	7
1.2 Gemeenschappelijke visie op Taal & Rekenbeleid 2010-2013	7
1.2.1 Pedagogisch-didactische aanpak taal & rekenen	7
1.2.2 Brancheoverstijgend expertisecentrum taal & rekenen voor ondersteuning, remediering en kennisdeling	9
1.2.3 Schoolexaminering Nederlands	10
1.2.4 Rotterdams Onderwijsbeleid II: Doorgaande leerlijn taal en rekenen	10
2. Wijze van meting van het effect op taal- en rekenvaardigheden deelnemers: Albeda totaal	12
3. Vooruitblik op deel II: de branche beleidsplannen	13
4. Overzicht Branche overstijgende activiteiten Taal & Rekenen 2010-2013	14
	18
DEEL 2 BRANCHE BELEIDSPLANNEN	
1. AKA	19
1.1 Branchebeleid taal en rekenen	20
1.2 Wijze van meting van het effect op taal- en rekenvaardigheden deelnemers	20
1.3 Overzicht brancheactiviteiten taal en rekenen	21
2. Business Services	25
2.1 Branchebeleid taal en rekenen	26
2.2 Wijze van meting van het effect op taal- en rekenvaardigheden deelnemers	27
2.3 Overzicht brancheactiviteiten taal en rekenen	29
3. Gezondheidszorg	37
3.1 Branchebeleid taal en rekenen	38
3.2 Wijze van meting van het effect op taal- en rekenvaardigheden deelnemers	39
3.3 Overzicht brancheactiviteiten taal en rekenen	40
4. Handel & Commerce	45
4.1 Branchebeleid taal en rekenen	46
4.2 Wijze van meting van het effect op taal- en rekenvaardigheden deelnemers	47
4.3 Overzicht brancheactiviteiten taal en rekenen	48
5. Horeca & Toerisme	54
5.1 Branchebeleid taal en rekenen	55
5.2 Wijze van meting van het effect op taal- en rekenvaardigheden deelnemers	56
5.3 Overzicht brancheactiviteiten taal en rekenen	57

6.	Lifestyle, Sport & Entertainment	63
6.1	Branchebeleid taal en rekenen	64
6.2	Wijze van meting van het effect op taal- en rekenvaardigheden deelnemers	65
6.3	Overzicht brancheactiviteiten taal en rekenen	67
7.	Secretarieel & Administratie	75
7.1	Branchebeleid taal en rekenen	76
7.2	Wijze van meting van het effect op taal- en rekenvaardigheden deelnemers	77
7.3	Overzicht brancheactiviteiten taal en rekenen	78
8.	Techniek	89
8.1	Branchebeleid taal en rekenen	90
8.2	Wijze van meting van het effect op taal- en rekenvaardigheden deelnemers	91
8.3	Overzicht brancheactiviteiten taal en rekenen	92
9.	Welzijn & Onderwijs	95
9.1	Branchebeleid taal en rekenen	96
9.2	Wijze van meting van het effect op taal- en rekenvaardigheden deelnemers	98
9.3	Overzicht brancheactiviteiten taal en rekenen	99

Voorwoord

Met veel genoegen bieden wij u ons implementatieplan taal & rekenen 2010 - 2013 aan.

Het Albeda College wil iedere (jong) volwassen burger in Rotterdam en omgeving de kans geven zich te ontwikkelen tot een creatieve en ondernemende werknemer en een actief burger. Duurzame participatie op de arbeidsmarkt is het doel. Daarbij streven wij naar een zo hoog mogelijke kwalificatie voor iedere deelnemer. Een goede beheersing van de Nederlandse taal en het rekenen is hierbij een voorwaarde voor succes op school, in het werk en in de samenleving. Vanuit onze missie zoeken wij voortdurend de balans tussen de vraag van deelnemers, het bedrijfsleven en de maatschappij. Ook in ons implementatieplan taal en rekenen zoeken wij die balans: Evenwicht tussen de generieke eisen taal en rekenen uit het examen, de voor het beroep benodigde taal- en rekenvaardigheid, de benodigde begeleiding en zorg en het behalen van een (start)kwalificatie.

Het Albeda College staat als Rotterdams ROC voor een grote uitdaging. Ruim de helft van de deelnemers stroomt in met een te laag taal- en/of rekenniveau. De problematiek is het grootst op MBO-niveau 1 en 2, maar ook op niveau 4 zal een groot aantal deelnemers slechts met heel veel extra inzet aan de eisen van de examens Nederlands en rekenen kunnen voldoen. In de MBO4 opleidingen worden we als eerste geconfronteerd met de centrale examinering en de voorbereiding van de niveau 4 deelnemers op de eisen van het examen heeft onze bijzondere aandacht. Ook de BBL vraagt om een eigen aanpak. We zullen op alle fronten aan het werk moeten om taal en rekenen in de organisatie in te bedden en te integreren:

1. In het taal- en rekenonderwijs zelf waarin enerzijds gewerkt wordt aan de voor het beroep benodigde taal- en rekenvaardigheid en anderzijds aan de voorbereiding op de eisen van de centrale examens. Dit zal voor veel opleidingen een forse intensivering van het taal- en rekenonderwijs inhouden.
2. Maar ook in de vaklessen en op stage moet aandacht zijn voor rekenen en taalontwikkeling tijdens de oefening voor het beroep.
3. Daarnaast hebben sommige deelnemers individuele oefening en hulp nodig bij het wegwerken van persoonlijke tekorten.

Deze integrale benadering van taal- en rekenontwikkeling zien we in alle onderwijsbranches terug waarbij iedere branche de eigen balans zoekt in deze drieslag taal en rekenen.

De inhaalslag taal en rekenen betekent ook voor de docenten en begeleiders zelf een inhaalslag. Bijscholing van docenten Nederlands, rekenen, vak- en praktijkdocenten op de referentieniveaus, op taal- en rekengericht vakonderwijs, op taalontwikkeling tijdens de BPV, op docentcompetenties rekenen is nodig. We zetten de komende jaren fors in op professionalisering van de docenten zowel brancheoverstijgend vanuit het Expertisecentrum Taal & Rekenen als binnen de branches zelf zodat de benodigde competenties eind 2013 stevig in het onderwijs verankerd zijn.

We verwachten niet dat de invoering van de referentieniveaus klaar is in 2014. Het mbo zit aan het einde van de doorlopende leerlijn po-vo-mbo en is afhankelijk van de voortgang in het basis- en voortgezet onderwijs. Ook hebben we te maken met veel zij-instroom. We gaan dus tussentijds monitoren. Dat doen we door - onder meer - met zo veel mogelijk deelnemers aan de pilotexamens Nederlands en rekenen deel te nemen. Dit om te voorkomen dat we in Rotterdam in 2013-2014 voor verrassingen komen te staan. Het kan en mag niet zo zijn dat we straks - ondanks alle inspanningen - grote aantallen beginnende beroepsbeoefenaars niet kunnen kwalificeren omdat ze niet aan de eisen van de centrale examens taal en rekenen voldoen. Het Albeda College zal zich de komende 4 jaar sterk in gaan zetten - zowel binnen onze school als in het kader van het Rotterdams onderwijsbeleid - om de resultaten taal en rekenen van al onze deelnemers structureel te verbeteren en samen te werken aan een doorgaande leerlijn taal en rekenen.

Renata Voss
College van Bestuur
Albeda College

Leeswijzer

Voor het opstellen van het implementatieplan taal & rekenen heeft het Albeda College gebruik gemaakt van het format zoals dat door het Steunpunt Taal & Rekenen MBO aangeleverd is (*Handreiking voor het opstellen van het implementatieplan taal en rekenen*, CINOP in opdracht van het Steunpunt Taal en Rekenen, 17 november 2009). De opzet van het implementatieplan is in februari 2010 aan het Steunpunt voorgelegd en goedgekeurd.

Dit plan van aanpak bestaat uit 2 delen: 1) het gemeenschappelijke beleidsniveau en 2) de deelplannen per branche.

Deel 1 richt zich op het gemeenschappelijk beleidsniveau. Het gemeenschappelijk beleidskader taal en rekenen is ontwikkeld vanuit de platforms taal en rekenen en is na bespreking met de branchedirecteuren in het Onderwijsberaad door het College van Bestuur vastgesteld. In de platforms taal en rekenen zitten de taal- en rekencoördinatoren van de 9 beroepsbranches en educatie. Hoofdstuk 1 beschrijft het logistiek proces van het tot stand komen van het implementatieplan taal en rekenen, de gezamenlijke Albeda visie op het taal- en rekenbeleid 2010-2013, de gemaakte keuzes en de verdeling van de extra middelen. Het tweede hoofdstuk gaat in op de wijze waarop het effect van de ondernomen activiteiten op de taal- en rekenvaardigheden van de deelnemers in kaart wordt gebracht voor het gehele Albeda College. Hoofdstuk 3 biedt een vooruitblik op het tweede deel waarin de brancheplannen zijn opgenomen en biedt tegelijkertijd een samenvatting van de brancheactiviteiten taal en rekenen. Hoofdstuk 4 betreft het format met de brancheoverstijgende activiteiten taal en rekenen.

Deze implementatieplannen taal en rekenen van de afzonderlijke branches in deel II vormen een afspiegeling van het gemeenschappelijke beleidskader. De drieslag taal en rekenen loopt als een rode draad door alle plannen heen. De branches zijn echter vrij binnen het beleidskader eigen prioriteiten te stellen en accenten te leggen afhankelijk van de actuele situatie en het branchebeleid taal en rekenen. Ieder brancheplan bestaat uit 3 onderdelen: 1) het branchebeleid taal en rekenen, 2) de wijze waarop de branche het effect van de inspanningen op de taal- en rekenvaardigheden van de deelnemers meet en 3) het format met het overzicht van de brancheactiviteiten taal en rekenen.

De intensivering van het taal- en rekenonderwijs binnen ons college omvat veel meer dan alleen de activiteiten bekostigd vanuit de extra middelen taal & rekenen. In ons implementatieplan geven wij een integraal overzicht van het totaal aan maatregelen die we de komende 4 jaar gaan nemen – zowel op beleids- als op uitvoerend niveau - om de inhaalslag te maken. Dus ook van de activiteiten die met reguliere middelen of vanuit andere subsidiebronnen (zowel landelijk als gemeentelijk) gefinancierd worden. Dit is duidelijk aangegeven in het format.

DEEL I

GEMEENSCHAPPELIJK BELEIDSKADER

TAAL & REKENEN

2010-2013

1. Beleidskader taal & rekenen Albeda College

1.1 Wijze van het te ontwikkelen taal en rekenbeleid 2010 - 2013

Iedere branche heeft een taal- en rekencoördinator afgevaardigd naar de Albedabrede platforms taal en rekenen. Beide platforms worden ondersteund door de stafafdeling Onderwijs & Kwaliteit (O&K). In de periode oktober-december 2009 is vanuit de platforms de discussienota taal & rekenen tot stand gekomen. Hierin werd duidelijk welke keuzes gemaakt moesten worden voor het implementatieplan 2010-2013:

- over de kaders: wat doet iedereen, al dan niet op dezelfde manier?
- over de organisatie: wat doet men in de branche en wat centraal?

Dit heeft geresulteerd in een aantal voorlopige adviezen over de invulling van het taal- en rekenonderwijs in de komende jaren.

Vervolgens heeft de beleidsadviseur taal en rekenen van O&K deze adviezen in de eerste week van februari 2010 individueel voorbesproken met branchedirecteuren om te horen welke accenten de branches leggen. Op basis van deze gesprekken is een voorstel geformuleerd voor de brancheoverstijgende activiteiten en de definitieve verdeling van de extra middelen taal en rekenen. Dit is in het onderwijsberaad – het inhoudelijk overleg van de branchedirecties – besproken en aansluitend geaccordeerd door het College van Bestuur. Parallel aan dit besluitvormingstraject is de discussienota taal en rekenen besproken met de werkgroep onderwijs van de CMR.

De verantwoordelijkheid voor het integreren van de taal- en rekenvaardigheden in de opleidingen en het voorbereiden van de deelnemers op de eisen van taal en rekenen in het examen, ligt bij de beroepsbranches. Het overgrote deel van de extra middelen voor taal en rekenen gaat dan ook naar de branches zelf. In de branche-implementatieplannen geven zij aan hoe zij deze extra middelen gaan aanwenden. De stafafdeling O&K coördineert de ontwikkeling van de implementatieplannen Taal & Rekenen en ondersteunt de verdere implementatie in de branches.

In de volgende twee paragrafen gaan we nader in op de gezamenlijk tot stand gekomen visie op het taal- en rekenbeleid, de gemaakte keuzes en de verdeling van de middelen.

1.2 Gemeenschappelijke visie op taal- en rekenbeleid 2010 - 2013

1.2.1 Pedagogisch-didactische aanpak taal & rekenen

De doelstelling van het landelijke implementatietraject Taal & Rekenen luidt als volgt:

"In december 2013 is taal en rekenen geïntegreerd en geïmplementeerd in de opleidingen en zijn de deelnemers adequaat voorbereid om met succes aan de eisen van taal en rekenen in het examen te voldoen."

Gezien de achterstanden in Rotterdam verwachten we niet dat de inhaalslag eind 2013 geheel gemaakt is omdat we als MBO mede afhankelijk zijn van de voortgang in het primair en het voortgezet onderwijs. Daarnaast is er veel zij-instroom en - op de laagste niveaus - ook ongediplomeerde instroom. De inhaalslag zal het eerst gemaakt moeten worden in de MBO-4 opleidingen, dit heeft onze eerste prioriteit. De intensivering taal en rekenen in de BBL vormt een uitdaging op zich, gezien de beperkte onderwijstijd die er in de BBL voor taal en rekenen is. Dit vraagt om een eigen aanpak. Het streven is om het taal en rekenen in 2014 voor een groot deel geïntegreerd te hebben in het onderwijs en voorbereid te zijn op de centrale examens. Tussentijdse monitoring zal moeten uitwijzen of deze doelstelling haalbaar is of dat we onze ambities bij moeten stellen.

Bij de vertaling van deze algemene doelstelling naar het Albeda taal- en rekenbeleid voor de komende 4 jaar en de te maken keuzes, is onze onderwijsvisie *De weg naar werk en actief burgerschap* leidend. De visie op onderwijs is vertaald in vijf concrete ankerpunten. Zij geven enerzijds houvast en anderzijds richting aan de verbetering en vernieuwing van

het onderwijs. Deze ankerpunten vinden ook hun weerslag in het onderwijs Nederlands en Rekenen waarbij het Albeda College insteekt op '**taal- en rekenontwikkeld beroepsonderwijs**' in combinatie met het onderhouden en verhogen van de algemene taal- en rekenvaardigheid zoals omschreven in de referentieniveaus taal en rekenen.

1. *Loopbaan van de deelnemers als vertrekpunt*

Het Albeda College bouwt voort op alles wat de deelnemer kan, weet en ervaren heeft. Bij instroom wordt het niveau taal en rekenen van de deelnemer in kaart gebracht. Het is de start voor een leerroute gericht op duurzaam werk en actief burgerschap. Gedurende de leerloopbaan wordt de taal- en rekenontwikkeling voortdurend gemonitord om de leerroute waar nodig bij te kunnen stellen of te intensiveren. De schoolexaminering Nederlands vindt bij voorkeur plaats in de context van de toekomstige loopbaan van de deelnemer.

2. *Leren in reële, betekenisvolle (beroeps)contexten*

Het leren (en het examineren) van taal en rekenen vindt zo veel als mogelijk plaats in de context van het beroep.

3. *Pedagogisch-didactische benadering*

Binding, zelfstandigheid en verantwoordelijkheid. De relatie tussen docent en deelnemer is van belang waarbij de docent leerlingen instrueert en begeleidt om zich de vereiste kennis en vaardigheden eigen te maken en stap voor stap zelfstandig verder te ontwikkelen. Niet alleen op school maar ook op stage en in de samenleving.

4. *Ondernemerschap en ondernemend zijn*

Ondernemende mensen die creatief kunnen inspelen op voortdurende veranderingen, hebben meer kansen om zich te handhaven op de arbeidsmarkt. Beheersing van de basisvaardigheden taal en rekenen is hier randvoorwaardelijk voor.

5. *Geïntegreerde begeleiding en zorg tijdens de loopbaan*

Begeleiding van de loopbaan en het leren tijdens de loopbaan zijn een logisch en integraal bestanddeel van het onderwijs van het Albeda College. Aan deelnemers met grote taal- of rekenachterstanden, hiaten of specifieke taal- en/of rekenleerproblemen bieden wij gerichte remediation of ondersteuning.

Deze vijf ankerpunten zijn richtinggevend voor ons taal- en rekenbeleid waarbij de volgende 3 uitgangspunten gelden:

- Het taal- en rekenonderwijs kent een beroepsspecifiek deel zoals opgenomen in het kwalificatiedossier en een generiek deel zoals vastgelegd in de referentieniveaus voor taal en rekenen (de wat-vraag)
- Aan de taal- en rekenontwikkeling wordt zowel vanuit de school als vanuit de praktijk gewerkt (de waar-vraag)
- Het taal- en rekenonderwijs kent zowel groepsgewijze benaderingen als individuele benadering (de hoe-vraag)

Deze uitgangspunten worden geconcretiseerd in de **drieslag taal en rekenen**:

1. Taal en rekenen wordt zo veel mogelijk geïntegreerd in de vaklessen, praktijklessen en beroepspraktijkvorming (BPV);
2. Daarnaast bieden we lessen of workshops (niveauverhogend) Nederlands en rekenen aan waarbij we de balans zoeken tussen
  - a) De voor het beroep benodigde taal- en rekenvaardigheden en
  - b) de generieke eisen voor taal en rekenen in de centrale examens.
3. We hebben specifieke aandacht voor deelnemers met grote achterstanden of leerproblemen op het gebied van taal- en/of rekenvaardigheid. We bieden hen individuele ondersteuning en/of gerichte remediërende taal- en/of rekentraining.

De beroepsbranches bepalen – afhankelijk van de beginsituatie, fase en het branchebeleid taal en rekenen - zelf de balans tussen deze 3 manieren om taal en rekenen in de opleidingen in te bedden. Het branchebeleid is erop gericht om **structureel** een verhoging te realiseren van de taal- en rekenvaardigheden van de deelnemers.

1.2.2 Brancheoverstijgend expertisecentrum taal & rekenen voor ondersteuning, remediering en kennisdeling

Gezien de grote aantallen deelnemers die kampen met een achterstand die niet zondermeer gedurende de opleiding weggewerkt kan worden, de beperkte extra middelen, de verwachte bezuinigingen, het tekort aan goede docenten en de vele praktische vragen van docenten op het gebied van taal en rekenen, is het van belang de beschikbare middelen (zowel de extra middelen vanuit OCW als die vanuit de gemeente Rotterdam¹) zo effectief en efficiënt mogelijk in te zetten en de kennis op het gebied van taal en rekenen te bundelen.

Het overgrote deel van de beroepsbranches heeft zich uitgesproken voor een brancheoverstijgend expertisecentrum taal en rekenen voor extra ondersteuning en remediering voor die deelnemers van wie de achterstand op het gebied van taal en/of rekenen niet binnen de reguliere opleidingstijd weggewerkt kan worden². Daarnaast hebben alle branches behoefte aan ondersteuning voor docenten(teams) met specifieke (scholings)vragen op het gebied van taal en rekenen. Hiervoor wordt een klein deel van de extra middelen gereserveerd voor een expertisecentrum.

De doelstelling van het Expertisecentrum Taal & Rekenen is tweeledig:

1. Het ondersteunen van de beroepsbranches bij de intensivering van het taal- en rekenonderwijs door via Studio's Taal en Rekenen op locatie extra ondersteuning en/of remediering te bieden.
2. Professionaliseren van docenten zodat de expertise taal en rekenen eind 2013 structureel in de branches verankerd is

De subdoelen van het Expertisecentrum Taal & Rekenen zijn:

Ad 1:

- Het vormen van een docentenpool Nederlands en rekenen; die
- op locatie gerichte ondersteuning of remediering biedt aan deelnemers met een grote taal- of rekenachterstand. Hierbij is sprake van een vraaggerichte werkwijze.

Ad 2:

- Steunpunt zijn voor taal- en rekenadvies aan docenten; inclusief (digitale) materialenbank.
- Het initiëren en organiseren van een activiteitenkalender taal en rekenen met een brancheoverstijgend trainingsaanbod op bijvoorbeeld de referentieniveaus, docentcompetenties rekenen, train-the-trainer-trajecten taal- en rekengericht vakonderwijs, examineren en beoordelen Nederlands, het herkennen van dyslexie en dyscalculie, remediering, een jaarlijkse taal- en rekenconferentie etc.
- Het hebben van een scholingsoverzicht taal en rekenen, zowel intern als extern; het bieden van bijscholingsmogelijkheden voor het eigen personeel die door de branches ingekocht kunnen worden.

Via de taalkennisvoorziening MBO (TKV) gefinancierd door de gemeente Rotterdam, kan het Expertisecentrum een scala aan extra voorzieningen bieden om de taalachterstand in te lopen. De TKV maakt integraal onderdeel uit van het taal- en rekenbeleid van ons college en kan gezien worden als flankerend en cumulatief beleid bij het implementatieplan taal en rekenen in de vorm van:

- Individuele remediering of ondersteuning voor Rotterdamse deelnemers 18+.
- Het inzetten van duo-docenten voor begeleiding taal of rekenen van deelnemers, praktijkdocenten of -begeleiders tijdens de vaklessen of de BPV.
- Het aanbieden van workshops basisvaardigheden taal en rekenen voor groepen deelnemers met vergelijkbare leervragen
- Het bieden van extra leertijd in de vorm van een zomer- of vakantie cursus voorafgaand of tijdens de opleiding voor deelnemers met een te laag taalniveau

En:

- Het opzetten van geïntegreerde trajecten Nederlands en MBO voor anderstalige deelnemers met een taalverwervingachterstand

---

¹ Taalkennisvoorziening MBO.

² Twee van de negen branches kiezen ervoor om de extra ondersteuning en remediering zelf te organiseren.

- Voortrajecten alfabetisering Nt2, Nt2 en MBO

Het Expertisecentrum Taal & Rekenen heeft de status van een project voor de periode 2010-2013. In 2013 wordt bekeken hoe de opbrengsten van het project verankerd gaan worden in de organisatie. Het Expertisecentrum wordt gepositioneerd bij de branche Educatie. Educatie levert de benodigde docenten Nederlands en Rekenen en de projectleiding. Onderwijs & Kwaliteit heeft als staf een beleids- en adviserende rol richting het CvB en de branchedirecteuren mbt de inrichting van het Expertisecentrum en het verbinden van de kennis en ervaring in de organisatie op het gebied van taal en rekenen.

De ondersteuning taal en rekenen door het Expertisecentrum zal zo dicht mogelijk bij de opleidingen zelf georganiseerd worden, op locatie. Er is een directe link met de studieloopbaanbegeleider of taal/rekencoach van de deelnemer. De verantwoordelijkheid voor deelnemers blijft immers bij het opleidingsteam liggen. De branches bepalen zelf wat zij nodig hebben en kopen dit in vanuit de beschikbaar gestelde extra middelen. Het Expertisecentrum is verantwoordelijk voor het leveren van de gevraagde dienstverlening.

1.2.3 Schoolexaminering Nederlands

Van leren in reële, betekenisvolle beroepscontexten (ankerpunt 2 uit onze onderwijsvisie) is het een natuurlijke stap naar examineren in de context van het beroep. In het brancheoverstijgende project Taalassessments (Handel & Horeca) zijn diagnostische en summatieve taalassessments ontwikkeld waarmee het Nederlands in de context van het beroep beoordeeld kan worden. Meerdere branches zijn in deze wijze van toetsen en examineren geïnteresseerd. Vanuit het expertisecentrum taal en rekenen wordt in 2010 e.v. een train-the-trainer-traject aangeboden waarin docenten gecoached worden taalassessments te ontwikkelen voor de eigen opleiding.

1.2.4 Rotterdams Onderwijsbeleid II: Doorgaande leerlijn taal en rekenen

De inhaalslag taal en rekenen kunnen we niet alleen maken, noch als opleiding, noch als Albeda College. Interne afstemming met ontvangende opleidingen en extern met het aanleverende vmbo en het ontvangende hbo is noodzakelijk. In het kader van het Rotterdams Onderwijsbeleid (ROB) werkt het Albeda College samen met de schoolbesturen VVE t/m HBO-WO en de gemeente:

Met het Rotterdams Onderwijs Beleid II willen de schoolbesturen VVE t/m HBO/WO en de gemeente starten met een langdurige ambitie de talenten van de Rotterdamse leerlingen voor alle schoolsoorten VVE t/m HBO/WO inzake schoolresultaten per schoolsoort te laten toegroeien naar het landelijk gemiddelde en dat gemiddelde vervolgens te gaan passeren. In de komende jaren zal door gezamenlijke inspanning in de keten en indien noodzakelijk m.b.v. van onorthodoxe middelen de groei naar dat landelijke gemiddelde voor rekenen en taal, zorg en brede school jaarlijks te constateren zijn. [...].³

Het Albeda College is voorzitter van de werkgroep doorgaande leerlijnen taal en rekenen van het ROB II. De ambitie van de werkgroep is als volgt geformuleerd:

In ROB II willen we vanuit onze maatschappelijke onderwijsopdracht op basis van 'evidence based' materialen substantieel meer tijd en aandacht besteden aan begrijpend lezen, woordenschat en rekenen, omdat dit dé bepalende vaardigheden zijn voor het onderwijssucces van de Rotterdamse leerlingen, deelnemers en studenten. Goed begrijpend kunnen lezen, een uitgebreide woordenschat en goede geautomatiseerde rekenvaardigheden zijn voorwaardelijk voor het succes in vrijwel alle vakken van basisonderwijs t/m HBO. Alle Rotterdamse scholen werken met heldere doorgaande leerlijnen van VVE t/m HBO inzake begrijpend lezen, woordenschat en rekenen. Binnen deze leerlijnen worden stedelijk gedefinieerde en gedifferentieerde niveaus aangegeven en wordt in de doorgaande leerlijnen gewerkt met gestandaardiseerde toetsen. Op schoolniveau worden analyses uitgevoerd en richt de aandacht zich op de uitkomsten van

³ Actiepunten en richtingwijzers ROB II. Rotterdam, 12 oktober 2009, p. 6.

deze analyses en het vervolg daarop. Bij de overgangsmomenten tussen schoolsoorten is sprake van een echte doorgaande lijn zonder gaten tussen de verschillende schoolsoorten. Daarbij is er extra aandacht voor begrijpend lezen, woordenschat en rekenen. Wij willen dat de scores van de Rotterdamse leerlingen, deelnemers en studenten bij het gebruik van gestandaardiseerde toetsen ten opzichte van het landelijk gemiddelde significant toenemen.⁴

Behalve in het ROB participeert het Albeda College ook in landelijke en regionale arrangementen zoals de vmbo-mbo-pilot doorlopende leerlijnen taal en rekenen in de regio Nieuwe Waterweg Noord (OCW-SLO project Rekenpilot).

---

⁴ Idem p. 8-9.

2. Wijze van meting van het effect op taal- en rekenvaardigheden deelnemers: Albeda totaal

M.i.v. september 2010 houden de branches een jaarlijkse nulmeting taal & rekenen bij de nieuwe instroom en worden voortgangstoeten of alternatieve meetinstrumenten (bv. portfolio, assessments) ingezet. De gegevens worden Albedabreed gemonitord en geregistreerd. De in te zetten meetinstrumenten worden gerelateerd aan de referentieniveaus voor taal en rekenen. Voor MBO-4 deelnemers die starten in het schooljaar 2010-2011 - en als eersten aan de centrale examens gaan deelnemen - is tussentijdse monitoring van de voortgang van belang om zo nodig extra maatregelen te kunnen nemen in de vorm van individuele ondersteuning, remedial teaching, een zomer- of vakantiecursus e.d.. Om deze deelnemers bij de start van hun traject goed te kunnen informeren over hun instapniveau en de inhaalslag die ze moeten maken, wordt aanbevolen reeds tijdens de intake te toetsen, zodat ze tijdens de zomervakantie indien nodig reeds een begin kunnen maken met het wegwerken van achterstanden .

In de afzonderlijke brancheplannen is aangegeven op welke wijze deze meting(en) in de branche geïmplementeerd gaan worden. De branches leveren jaarlijks de resultaten aan bij de stafafdeling O&K die op basis van deze gegevens een integrale reflectie geeft op de effectiviteit van de inspanningen taal & rekenen voor het Albeda College. Deze analyse levert (o.m.) de vereiste input voor het jaarverslag.

Daarnaast zullen we met zo veel deelnemers als mogelijk gaan deelnemen aan de pilotexamens taal en rekenen. Mede omdat we zorg hebben over het relatief korte tijdsbestek waarin we een achterstand van vele jaren moeten inlopen. Goede tussentijdse monitoring van de resultaten en de landelijke invoeringsstrategie is nodig om in 2013-2014 tot een verantwoorde examinering te komen.

Voor het verkrijgen van de juiste sturingsinformatie m.b.t. taal & rekenen is het van belang dat de gegevens over de voortgang taal en rekenen zowel op individueel niveau, opleidingsniveau, als brancheniveau op eenduidige wijze geregistreerd gaan worden.

In mei 2010 gaan de eerste pilots rond de Kern Registratie Deelnemers (KRD) van start binnen het Albeda College. De KRD bevat een registratiepunt voor cijfers, maar het is de bedoeling dat daarin alleen summatieve resultaten gaan worden bijgehouden. Formatieve resultaten zullen worden bijgehouden in een Digitaal Deelnemers Dossier. Een nog aan te schaffen 'Toets- en beoordelingsmodule' gaat hier onderdeel van uitmaken. O&K zal vanuit haar adviesrol de keus voor de benodigde functionaliteiten van de toets- en beoordelingsmodule waar het gaat om het registreren en van de resultaten voor taal en rekenen nauwgezet volgen. De platforms taal en rekenen geven hiervoor vanuit de praktijk de benodigde input.

3 Vooruitblik deel 2: de branche beleidsplannen

In deel II van het Implementatieplan taal & rekenen beschrijven de branches hun plannen voor de periode 2010-2013 om hun taal- en rekenonderwijs te intensiveren. Ieder brancheplan bestaat uit 3 onderdelen:

1. Het branchebeleid taal en rekenen
2. De wijze waarop de branche het effect van de maatregelen op de taal- en rekenvaardigheden van de deelnemers meet
3. Een overzicht van de branche activiteiten taal en rekenen voor de korte termijn (2010) en de langere termijn (2011-2013).

In alle branches krijgt het taal- en rekenonderwijs vorm in de drieslag taal- en rekenen (zie ook paragraaf 1.2.1). De wijze waarop de branches invulling geven aan deze drieslag kan echter per branche variëren afhankelijk van de doelgroep, de stand van zaken en het branchebeleid taal en rekenen.

Activiteiten die in alle plannen terugkomen zijn:

- Alle branches gaan in 2010 een nulmeting taal en rekenen houden en gaan de gegevens structureel monitoren en registreren.
- Alle branches zetten in op professionalisering docenten (gemiddeld 20% van de middelen inclusief de middelen voor het Expertisecentrum Taal & Rekenen)
- Alle branches zorgen dat er extra ondersteuning of remediering komt (al dan niet via het Expertisecentrum) voor deelnemers met grote achterstanden op het gebied van taal en rekenen
- Iedere branche heeft een taal- en rekencoördinator en gaat werken met werk-, vak- of ontwikkelgroepen Nederlands en rekenen of taal- en rekencoaches.
- Iedere branche heeft of komt met een leerlijn taal en rekenen gebaseerd op het taal- of rekenprofiel vanuit het kwalificatiedossier. Op basis hiervan wordt de keus gemaakt voor leermiddelen en toetsen.

Daarnaast speelt iedere branche op eigen wijze in op het karakter van de doelgroep en de opleiding. Bij de branche AKA is taal en rekenen op de werkvloer speerpunt. Ook Business Services en Techniek zetten in op taal- en rekengericht vakonderwijs. De sterk praktijkgerichte branche Lifestyle, Sport & Entertainment steekt het eerste jaar juist in op docentcapaciteit voor workshops of lessen Nederlands en rekenen. In de meer talige branches Gezondheidszorg, Secretarieel & Administratie en Welzijn & Onderwijs is al een stevig in de branche verankerd taalbeleid met een uitgebreid netwerk van taalcoaches of werkgroepen Nederlands. Dit beleid is al of wordt verbreed met instellen van rekencoaches of werkgroepen rekenen. Innovatief bij de opleidingen Handel en Horeca zijn de taalassessments waarin het Nederlands geïntegreerd in de context van het beroep geëxamineerd wordt. Zo geeft iedere branche op unieke wijze vanuit het centrale beleidskader vorm aan het taal- en rekenonderwijs om eind 2013 het taal en rekenen geïntegreerd te hebben in de opleidingen en de deelnemers voorbereid te hebben op de examens Nederlands en rekenen.

4 Overzicht Brancheoverstijgende activiteiten taal en rekenen 2010 – 2013

Overzicht brancheoverstijgende activiteiten taal- en rekenen								
Korte termijn activiteiten 2010								
Act	T R TR	Actie	Resultaat	Betrokkenen	Bereik	Budget	Tijdspad	Evaluatie
3 / 6	TR	Expertisecentrum: Studio's Taal en Rekenen voor individuele remediering en ondersteuning	Op 12 locaties kunnen de branches individuele ondersteuning en remediering inkopen voor deelnemers met grote achterstanden	Educatie O&K	24 docenten educatie SLB-ers / taal- en reken-coaches MBO 1000 dlrs	Inkoop door branches (zie branchepannen)	April – december 2010	Jaarlijks. Vastgelegd in SLA Educatie-CVB
5	TR	Expertisecentrum: Steunpunt voor taal- en rekenadvies Activiteiten- en scholingskalender t&r	Plan van aanpak Docententeams met vragen op het gebied van taal of rekenen kunnen terecht bij het expertisecentrum Er worden 10 brancheoverstijgende bijeenkomsten, train-the-trainer trajecten verzorgd	Educatie O&K Trajectbureau HRM Platforms taal en rekenen Alle docenten	2 fte	€ 300.000	Mei – december 2010	Vastgelegd in SLA Educatie-CVB
3, 6	T	Taalkennisvoorziening MBO voor Rotterdamse deelnemers 18+	individuele remediering, duo-docenten taal in vaklessen of BPV, workshops basisvaardigheden taal, zomercursussen, GIT, voortrajecten	Educatie	Conform offerte	Contract TKV JOS	2010	Vastgelegd in contract

			alfabetisering Nt2, Nt2 en MBO					
6	TR	Tijdelijke werkgroep taal en rekenen ROB II	De scores van Rotterdamse deelnemers nemen significant toe tov het landelijk gemiddelde	Werkgroep taal en rekenen ROB II (PO-VO-MBO-HBO/WO)	Leden + onderwijskoepe ls	nvt	Maart 2010 – einde in de werkgroep te bepalen	Uitwerken in plan van aanpak
6	T	VMBO-MBO-project Elkaars taal Spreken	Gezamenlijke afspraken begrijpend lezen en woordenschat didactiek vmbo-mbo (Nieuwsbegrip) Taaltakenpakketten VMBO en mbo TVO Doorlopend Taalportfolio	Projectgroep ETS (Albeda, Zadkine, CED) Werkgroep Zadkine-Zuiderparkcollege en Nieuw Zuid + CED Werkgroep Albeda, Penta en Melanchton + CED en SLO	Betrokken teams	Subsidie ROB I + co-financiering	2009-2010	Jaarlijkse tussen- en eindevaluatie VSV/ROBI
6	R	VMBO-MBO project Rekenpiloot	Doorlopende leerlijn rekenen. Nulmeting. Gezamenlijke afspraken over rekendidactiek en methodiek	Albeda, College VOS, Lentiz	Werkgroep en betrokken teams	Subsidie SLO + co-financiering	2009-2010	Via Logboek en monitorbezoeken SLO
2	T	Project Taalassessments MBO	Summatieve en diagnostische taalassessments handel en horeca Train-the-trainer-traject DVD taalassessments Interne en externe workshops en presentaties	Projectgroep TA, Trajectbureau	Projectgroep en betrokken teams	VSV-susidie JOS	Augustus 2009-juli 2010	Tussentijdse en eindevaluatie VSV JOS

Overzicht brancheoverstijgende activiteiten taal- en rekenen

lange termijn activiteiten 2011-2013

Act	T R TR	Actie	Resultaat	Betrokkenen	Bereik	Budget	Tijdspad	Evaluatie
3 / 6	TR	Expertisecentrum: Studio's Taal en Rekenen voor individuele remediering en ondersteuning	Op 12 locaties kunnen de branches individuele ondersteuning en remediering inkopen voor deelnemers met grote achterstanden	Educatie O&K	24 docenten educatie SLB-ers / taal- en reken-coaches MBO 5000 dlrs	Nader te bepalen	2011-2013	Jaarlijks. Vastgelegd in SLA Educatie-CVB
5	TR	Expertisecentrum: Steunpunt voor taal- en rekenadvies Activiteiten- en scholingskalender t&r	Plan van aanpak Docententeams met vragen op het gebied van taal of rekenen kunnen terecht bij het expertisecentrum Er worden 10 brancheoverstijgende bijeenkomsten, train-the-trainer trajecten verzorgd	Educatie O&K Trajectbureau HRM Platforms taal en rekenen Alle docenten	2 fte	Nader te bepalen	2011-2013	Jaarlijks. Vastgelegd in SLA Educatie-CVB
3, 6	T	Taalkennisvoorziening MBO voor Rotterdamse deelnemers 18+	individuele remediering, duo-docenten taal in vaklessen of BPV, workshops basisvaardigheden taal, zomercursussen, GIT, voortrajecten alfabetisering Nt2, Nt2 en MBO	Educatie	Conform offerte	Contract TKV JOS	December 2011	Vastgelegd in contract

6	TR	Tijdelijke werkgroep taal en rekenen ROB II	De scores van Rotterdamse deelnemers nemen significant toe tov het landelijk gemiddelde	Werkgroep taal en rekenen ROB II (PO-VO-MBO-HBO/WO)	Leden + onderwijskoe <p>pls</p>	nvt	Maart 2010 – einde in de werkgroep te bepalen	zie plan van aanpak
6	T	Nieuwe projectaanvraag VMBO-MBO project Elkaars Taal Spreken	Vakbegrip MBO: Leesstrategieën en woordenshapverwerving vakteksten Implementatie taaltakenpakketten Ontwikkelen taaltakenpakketten Mondelinge vaardigheden vmbo-mbo Implementatie taalportfolio vmbo-mbo	Projectgroep Albeda, Zadkine, CED, VMBO	Betrokken teams	Projectaanvraag ROB II		
6	T	VMBO-MBO project Rekenpilot	Doorlopende leerlijn rekenen, nulmeting. Gezamenlijke afspraken over rekendidactiek en methodiek	Albeda, College VOS, Lentiz	Werkgroep en betrokken teams	Subsidie SLO en co-financiering	2010-2011	Via Logboek en monitorbezoeken SLO

Deel II

Branche Beleidsplannen

1. AKA

1.1 Visie op taal- en rekenbeleid binnen de Branche AKA

Nederlands en rekenen zijn altijd een onderdeel geweest van de opleiding AKA en de voorlopers van de AKA. Het was wel afhankelijk van de docent wat er aangeboden werd. De docenten binnen de AKA hebben namelijk verschillende achtergronden: zowel het onderwijs als de sociale sectoren zijn vertegenwoordigd in de docententeams. Van oudsher zijn het omgaan en het hebben van affiniteit met de doelgroep de belangrijkste voorwaarden om te werken met de doelgroep. Daarnaast wordt er in de teams gewerkt met vakdocenten en instructeurs die ook geen taal- of rekendocenten zijn. Dit houdt in dat niet iedere docent of instructeur evenveel didactische vaardigheden en kennis heeft op het gebied van taal en rekenen. Bij iedereen leeft wel het feit dat de leerlingen zo goed mogelijk moeten kunnen functioneren op de BPV en in hun dagelijks leven en dat taal en rekenen daarbij belangrijke factoren zijn.

Al enkele jaren zijn we bezig met het stroomlijnen van Nederlands binnen de AKA. Dit schooljaar is daar rekenen bij gekomen. Het taaldossier is een onderdeel van het portfolio en leidend voor het taalonderwijs. Dit schooljaar hebben we ons oude taaldossier aangepast met behulp van de taaldoelen voor deelnemers. Op dit moment wordt er gewerkt aan de ontwikkeling van een rekendossier. Er zijn voor taal en rekenen werkgroepen in het leven geroepen waarin alle grote teams vertegenwoordigd zijn. In deze werkgroepen vormt zich de visie op het gebied van taal en rekenen.

Al werkend komen we steeds verder tot een gezamenlijke werkwijze binnen de Branche AKA waarbij de deskundigheid en betrokkenheid op het gebied van taal en rekenen van de docenten wordt vergroot.

Wat het niveau van Nederlands en rekenen betreft blijkt dat ongeveer de helft van de leerlingen op of onder niveau 1F zit. Dit geeft meteen aan hoe groot de uitdaging is voor onze branche om het taalonderwijs goed vorm te geven.

Een gedeelte van onze deelnemers is (nog) niet in staat door te stromen naar niveau 2 en stroomt met of zonder AKA diploma uit naar werk. Voor deze leerlingen zal het gedeelte Nederlands en rekenen er anders uit moeten zien dan de leerling die wel doorstroomt naar niveau 2. Vandaar dat wij het ontwikkelen van een methodiek Nederlands en rekenen op werkvloer tot een van onze speerpunten hebben gemaakt. Daarnaast zijn we bezig met het bekijken of we speciale klassen starten met extra Nederlands en rekenen gericht op de doorstroom naar niveau 2.

1.2 Wijze van meting van het effect op taal- en rekenvaardigheden deelnemers

Door alle leerlingen te toetsen voor Nederlands en rekenen en het in kaart brengen van hun hiaten kunnen we voor de leerlingen taal en reken programma's op maat maken. De combinatie van het standaard programma taal en rekenen met als basis het Kwalificatiedossier AKA en het brondocument LLB en een maatwerkprogramma voor eventuele hiaten zal leiden tot taalverhoging. Dit zal te zien zijn aan de toetsresultaten aan het eind van de opleiding en de producten in het Taaldossier en het Rekendossier. Daarbij wel opmerkend dat de AKA leerling 1 of maximaal 2 jaar op de opleiding zit en vaak met een grote taal- en rekenachterstand binnenkomt (1F of lager). Dit in combinatie met de problematiek van de leerlingen en de vaak zwakke motivatie voor "schoolse vakken" zal het moeilijk kunnen maken de voortgang alleen met toetsen te bewijzen. Het bewijzen van voortgang zal dus een combinatie zijn van toetsen, portfolio en beoordeling in de praktijk, ook voor Nederlands en rekenen.

Overzicht activiteiten taal- en rekenen Branche AKA

Korte termijn activiteiten 2010

Act	T R TR	Actie	Resultaat	Betrokkenen	Bereik	Budget	Tijdspad	Evaluatie
1	TR	Doorontwikkelen van toetsing en examinering van Nederlands en rekenen	<p>Augustus 2010 alle deelnemers worden met dezelfde toetsen getoetst</p> <p>Februari - juni 2010 Aanpassing van het taaldossier in het portfolio en ontwikkelen rekendossier</p> <p>Maart - november 2010 Onderzoeken van mogelijkheid van inzet taalassessment in combinatie met het taaldossier. Eventueel ontwikkelen van de taalassessments</p>	<p>Wergroepen Nederlands en rekenen Alle onderwijsteams Leerlingen</p> <p>Wergroepen</p> <p>Wergroep en docenten waarvan 1 docent met deze speciale taak belast wordt</p>	<p>12 pers</p> <p>150 pers</p> <p>1200 lln</p> <p>12 pers</p> <p>20 pers</p>	<p>€48.000 per schooljaar</p> <p>Reguliere bekostiging</p> <p>Reguliere bekostiging</p>	<p>Januari 2010 tot augustus 2010</p> <p>Februari 2010 tot juli 2010</p> <p>Maart 2010 tot januari 2011</p>	<p>Doorlopend intern in werkgroepen en teams</p> <p>Maart 2011 in werkgroepen</p> <p>Juni 2010 met betrokkenen</p>
2	TR	Scholing docenten, inventariseren en inkopen scholing naar behoefte van teams	Toename van kennis en vaardigheden en het toepassen daarvan in de lessen. Zichtbaar	Alle docenten	150 pers	€10.000 tot €15.000 per schooljaar	Gehele schooljaar 2010-2011	Doorlopende evaluatie en eventuele bijstelling in

			in lessen en producten zoals de presentaties.					teams, werkgroepen en mt
3	TR	Ontwikkelen van methodiek taal en rekenen op de werkvloer	Een methodiek om de reken- en taalvaardigheden die nodig zijn op de werkvloer te vergroten	Docent Nederlands en rekenen op de werkvloer. Alle teams	150 pers	Reguliere bekostiging	2010	Doorlopend met management en werkgroep en betrokken stagedocenten
4	TR	Inkoop van remediërende trajecten en ondersteuning bij het opzetten van remediërende trajecten bij de branche Educatie	Maatwerk voor zeer zwakke cursisten en het scholen van docenten in het opzetten van maatwerktrajecten	Branche Educatie Docenten leerlingen	1-2 docenten edu 20 docenten 140 leerlingen	€55.816	Sept 2010- december 2010	Doorlopend tussen mentoren en vakdocenten en management

Overzicht activiteiten taal- en rekenen Branche AKA

Lange termijn activiteiten 2011 - 2013

Act	T R TR	Actie	Resultaat	Betrokkenen	Bereik	Budget	Tijdspad	Evaluatie
1	TR	Scholing docenten, inventariseren en inkopen scholing naar behoefte van teams	Toename van kennis en vaardigheden en het toepassen daarvan in de lessen. Zichtbaar in lessen en producten zoals de presentaties.	Alle docenten	150 pers	€15.000 per schooljaar	Gehele schooljaar 2011-2012 2012-2013 2013 tot jan 2014	Doorlopende evaluatie en eventuele bijstelling in teams, werkgroepen en mt
2	TR	Doorontwikkelen van toetsing en examinering van Nederlands en rekenen	Augustus 2011,2012, 2013 alle deelnemers worden met dezelfde toetsen getoetst Doorontwikkelen en bijstellen van het taaldossier in het portfolio en doorontwikkelen en bijstellen van het rekendossier	Werkgroepen Nederlands en rekenen Alle onderwijsteams Leerlingen Werkgroepen	12 pers 150 pers 1200 lln 12 pers	€48.000 per schooljaar Reguliere bekostiging	Schooljaar 2011-2012 2012-2013 Februari 2011,2012 2013	Doorlopend intern in werkgroepen en teams Februari 2012,2013 in werkgroepen
3	TR	Ontwikkelen van methodiek taal en rekenen op de werkvloer	Een methodiek om de reken- en taalvaardigheden die nodig zijn op de	Docent Nederlands en rekenen op de werkvloer. Alle teams	150 pers	Reguliere bekostiging	Tot augustus 2011	Doorlopend met management en werkgroep en betrokken

			werkvloer te vergroten					Stagedocenten
4	TR	Ontwikkelen van maatwerk per leerling aan de hand van de nulmeting	Leerling gebonden programma taal en rekenen op maat	Alle docenten	150 pers	Reguliere bekostiging	Schooljaar 2010-2011 onderzoeksjaar en scholing voor docenten 2011-2012 uitvoeren	Januari 2011 Juni 2011 Januari 2012 Juni 2012 Januari 2013 Juni 2013
5	TR	Inkoop van remediërende trajecten en ondersteuning bij het opzetten van remediërende trajecten bij de branche Educatie	Maatwerk voor zeer zwakke cursisten en het scholen van docenten in het opzetten van maatwerktrajecten	Branche Educatie Docenten leerlingen	1-2 docenten edu 20 docenten 140 leerlingen	€56.000 Per jaar	Januari augustus 2011 Schooljaar 2011-2012, 2012-2013	Doorlopend tussen mentoren en vakdocenten en management

2. Business Services

2.1 Taal- en rekenbeleid in de Branche Business Services

De Branche Business Services verzorgt opleidingen zakelijke dienstverlening op het gebied van ICT, Beveiliging en Facilitaire Dienstverlening. Het belang van een goede taal- en rekenbeheersing wordt door iedereen onderkend en gezien als onlosmakelijk verbonden met schoolsucces en arbeidsparticipatie. Toch is het niet goed gesteld met de taal- en rekenvaardigheid van leerlingen. Als we kijken naar de uitslagen van de diagnostische Cito-toetsen van 2009, dan zien we dat het grootste gedeelte van de leerlingen die meegedaan hebben met de toets laag tot zeer laag scoort op de verschillende onderdelen.

De Branche staat, net als andere branches, voor de taak het onderwijs zo in te richten dat deelnemers voldoende aan hun taal- en rekenvaardigheid kunnen werken zodat zij aan het eind van hun opleiding het vereiste taal- en rekenniveau kunnen halen of behouden. Dit is een opdracht van formaat, vooral omdat er zoveel aspecten zijn die het proces om zo ver te komen beïnvloeden. Naast motivatieproblemen – leerlingen zitten niet te wachten op extra aandacht voor taal en rekenen- is er ook het gegeven dat de demografische setting van de regio Rijnmond met zich meebrengt dat voor veel deelnemers het Nederlands niet de moedertaal is. De problematiek van taalachterstand is daardoor vele malen groter dan in sommige andere regio's. Voor rekenen is aan de orde dat een deel van de deelnemers bij de start op het Albeda College al enige jaren geen rekenonderwijs heeft gevolgd en ook geen oefening heeft met rekenen. Om dit op te lossen wordt veel gevraagd van de opleidingen en dat is niet eenvoudig te realiseren. In de afgelopen decennia heeft het mbo namelijk juist een achterstand opgelopen wat betreft kennis en deskundigheid van taal- en rekenonderwijs. De stand van zaken in de opleidingen van de branche is op dit gebied verschillend, maar over het algemeen niet optimaal. Sinds halverwege de jaren negentig is de aandacht voor taal en rekenen, net als in de meeste andere opleidingen, steeds minder geworden, ingegeven door toenmalige wet- en regelgeving en onderwijsvernieuwing. Vooral de laatste jaren zijn taal en rekenen soms ondergesneeuwd geraakt door de focus op competentiegericht beroepsonderwijs. Taal werd als geïntegreerd onderdeel van het vakonderwijs gezien en moest door vakdocenten en leerlingbegeleiders meegenomen worden in het beroepsgerichte programma. De basis van taalontwikkeling was immers al gelegd in het basisonderwijs en v(mb)o. Voor rekenen geldt dat er soms zelfs binnen het vakonderwijs geen aandacht aan werd besteed. De taaldocent en ook de rekendocent zijn in de ons achterliggende periode langzamerhand uit het landschap van het mbo verdwenen. Ervaringen en inzichten van nu leiden echter tot de conclusie dat voor het verbeteren en verder ontwikkelen van taalvaardigheid meer nodig is dan alleen het in de vakken geïntegreerd taalonderwijs. Ook voor rekenen geldt dat er blijvende en speciaal op rekenen gerichte aandacht nodig is om de kennis en vaardigheid op peil te brengen en te houden.

Er is een nieuwe opzet gewenst waarbij de deskundige docent taal en rekenen weer in ere wordt hersteld en er aparte lessen voor taal en rekenen worden ingeroosterd. Het vergroten van taalvaardigheid is echter niet te realiseren in enkele lessen per week, de deelnemer zal gedurende de hele week geprikkeld moeten worden met taal bezig te zijn. Daarom vraagt ook de aandacht voor taal in de vaklessen om verbetering. Vakdocenten hebben helderheid nodig voor wat betreft hun taken en mogelijkheden met betrekking tot de taalontwikkeling van de leerlingen. Ook voor rekenen geldt dat deelnemers vaker uitgenodigd moeten worden om te rekenen. Juist de koppeling met concrete cases in de beroepscontext kan leerlingen motiveren hun rekenvaardigheden te ontwikkelen en daar ligt een taak voor de vakdocenten. Samenwerking tussen de docenten taal en rekenen en de vakdocenten is daarom van groot belang.

Daarnaast zal er voor het inhalen van de achterstand in taal- en rekenvaardigheid voor een groot aantal deelnemers een extra voorziening moeten zijn, bovenop de activiteiten die in het reguliere curriculum kunnen worden ingepast.

In de jaren tachtig en begin jaren negentig kenden mbo opleidingen een totaal andere omvang van lessen voor talen en rekenen. Alle ingrediënten om taalbeleid vorm te geven waren, als een stevige basis, in huis. Dit geldt voor een aantal opleidingen ook voor

rekenbeleid. Door de keuzes die vervolgens gemaakt zijn is die basis nu nog onvoldoende aanwezig en moet opnieuw opgebouwd worden. Deze taak wordt bemoeilijkt door het feit dat er weinig bevoegde docenten taal en rekenen zijn die zich aangetrokken voelen tot het mbo.

De Branche Business Services streeft naar het vormgeven van de Drieslag Taal en Rekenen in de curricula van de verschillende opleidingen. Dit heeft tijd nodig en zal niet meteen in het eerstvolgende cohort, 2010-2011, volledig gerealiseerd kunnen worden. In 2010 zal de nadruk liggen op de ontwikkeling van het taalbeleid, vervolgens zal het rekenbeleid in de voetsporen volgen. In het eerste jaar zal vooral aandacht zijn voor het goed neerzetten van de lessen Nederlands en Rekenen en het voorbereiden van leerlingen op de nieuwe manier van examineren. Tegelijkertijd zal daar waar mogelijk is al actie worden ondernomen om de taal- en rekenontwikkeling van leerlingen in de vaklessen te laten groeien en remediërend aan taal en rekenen te werken met leerlingen die extra ondersteuning nodig hebben. De acties waaraan binnen de Branche wordt gedacht staan genoemd in het overzicht van geplande activiteiten.

Tussen 2010 en 2013 zullen alle aspecten verder uitgewerkt worden in de veronderstelling dat het lukt bevoegde of gekwalificeerde docenten taal en rekenen aan te trekken.

Stand van zaken bij de 3 opleidingsclusters

De afgelopen jaren heeft men in de Branche Business Services al de verantwoordelijkheid opgepakt om aan de taal- en rekenvaardigheid van leerlingen te werken met in elk van de drie clusters een verschillend resultaat.

De ICT academie heeft voor alle opleidingen 2 à 3 lessen taal en 1 à 3 lessen rekenen per week op het rooster en heeft tot nu toe steeds een aantal docenten gehad die taallessen en rekenlessen kunnen verzorgen. Er zijn zes opleidingen, waaronder zowel niveau 2, 3 als 4 opleidingen. Er wordt in de lessen taal gewerkt aan de referentieniveaus (CEF).

Het cluster Facilitaire Dienstverlening heeft een niveau 2 en een niveau 4 opleiding. Er zijn geen aparte lessen taal en er is momenteel geen docent Nederlands. Wel zijn er lessen waarin aandacht aan communicatie wordt besteed. Binnen een aantal deelkwalificaties is er aandacht voor (bedrijfs) rekenen.

Het cluster Beveiliging heeft een niveau 2 en een niveau 3 opleiding. Binnen deze opleidingen wordt in aparte lessen Nederlands gewerkt aan de referentieniveaus (CEF). Er zijn op dit moment nog geen aparte lessen rekenen.

Door een reorganisatie is er sinds januari een afdeling bij het cluster Beveiliging gekomen met locaties binnen en buiten de stad. Gezien de moeilijke of (taal)zwakke doelgroep werkt men op deze locaties op een geheel eigen manier aan taal.

Voor alle opleidingen zal in meerdere of mindere mate herontwerp van het curriculum plaatsvinden. De Drieslag Taal en Rekenen, de nieuwe referentieniveaus en de nieuwe regeling voor examinering zullen in dit herontwerp worden meegenomen. Om dat te kunnen realiseren is de inzet van meer taaldocenten nodig en dat geldt op termijn mogelijk ook voor rekendocenten.

2.2 Wijze waarop de Branche Business Services het effect meet van inspanningen om taal-en rekenvaardigheden van deelnemers te vergroten

De inspanningen die vanuit de Branche worden gedaan om het taal- en rekenniveau van deelnemers te verhogen zijn terug te voeren op de punten zoals ze in het overzicht staan opgesomd. Het betreft:

1. Aanpassing didactiek en pedagogiek
2. Toetsing deelnemers
3. Extra onderwijstijd
4. Nieuwe of aangepaste faciliteiten
5. Professionalisering docenten

6. Andere activiteiten gericht op intensivering taal – en rekenonderwijs

Activiteiten die ondernomen worden vanuit punt 1 en 3, kunnen op den duur een meetbaar effect laten zien in de resultaten van de toetsen van de deelnemers. Dit zal echter pas over langere tijd gemeten kunnen worden.

Voor wat betreft de activiteiten zelf zal op alle punten worden geëvalueerd door middel van:

- Opname van de zes aandachtspunten in de functioneringsgesprekken met betrokken taal/ reken – en vakdocenten;
- Evaluatiegesprekken met teams;
- Evaluatiegesprekken met taaldocenten, rekendocenten en vakdocenten;
- Evaluatiegesprekken met vakdocenten;
- Tevredenheidonderzoek/ evaluatiegesprekken met deelnemers gericht op taal en rekenen.

Voor wat betreft punt twee, toetsing deelnemers, zullen de toetsscores van deelnemers die starten in cohort 2010-2011 worden opgenomen in het leerlingvolgsysteem, zodat er een goed beeld ontstaat van hun taal- en rekenniveau.

	R	<p>Rekenmeesters en projectleider rekenen hebben een start gemaakt met het vertalen van het beleid in didactiek en pedagogiek in de drieslag rekenen</p> <p>In alle teams zijn docenten rekenen aangesteld</p>	<p>taalgericht vakonderwijs. Er zijn taalprofielen en er zijn taaltaken gekoppeld aan de beroepsopdrachten.</p> <p>Per opleiding is een leerlijn en een toetslijn taal opgesteld.</p> <p>De helft van de opleidingen heeft rekenlessen in het curriculum</p>	Projectleider rekenbeleid, rekenmeesters, vakgroep rekenen	In 2010 binnen de reguliere middelen		<p>-december 2010</p> <p>Mei-december 2010</p>	<p>Uitvoering en kwaliteit van leerlijnen en toetslijnen</p> <p>Ervaringen van docenten en deelnemers</p>
2& 4	TR	Keuze voor toetsprogramma en aanvullende leermiddelen	<p>In alle opleidingen krijgen leerlingen die in september 2010 starten voor taal en rekenen een begintoets en een tussentijdse toets. Aan het eind van de opleiding vindt examinering taal en rekenen plaats.</p> <p>In zo veel mogelijk opleidingen van cohort 2010-2011 werkt men met leermiddelen die zowel recht doen aan de generieke taal- en rekeneisen als aan de beroepsgelateerde eisen voor taal en rekenen.</p>	deelnemers	±1970	PM: € 7500	Maart-december 2010	<p>Organisatie en inhoud toetsen</p> <p>Analyse van toetsresultaten per opleiding</p> <p>Ervaringen van docenten en deelnemers</p>

3	TR	RT wordt georganiseerd op zoveel mogelijk locaties	Op zoveel mogelijk locaties zijn er extra lessen taal en rekenen voor leerlingen met een grote taal- of rekenachterstand.	Deelnemers met extra taal/ rekenachterstand	± 500	PM 2,5 fte m.i.v.aug (=1,1 fte jaarbasis) €66.000 beoogd via inkoop edu- studio	Augustus – december 2010	Organisatie, inhoud en resultaten van RT per locatie
5	T	Professionalisering op thema's voor taalcoaches, taal – en vakdocenten	De taalcoaches zijn geschoold om taalonderwijs vorm te geven en teams hierbij te adviseren en ondersteunen.	Taalcoaches	5	PM € 5000	Augustus- december 2010	Ervaringen docenten Werkwijze docenten (zelfevaluatie?)
	R	Professionalisering op thema's voor rekenmeesters, reken – en vakdocenten	Een aantal rekenmeesters is geschoold om rekenonderwijs vorm te geven en teams hierbij te adviseren en ondersteunen.	Rekenmeesters	±2			
	TR	Scholing referentieniveaus	Taal en rekendocenten zijn geschoold om met de nieuwe referentieniveaus te werken en hun lessen vakgericht vorm te geven.	Docenten taal en rekenen	± 12	€10.000	Mei - december 2010	
		Scholing Taal/rekengericht vakonderwijs en Vakgericht taal/rekenonderwijs	Vak- en taal/ reken docenten zijn zich bewust van hun rol in de taal/rekenontwikkeling van deelnemers (scholing). Een aantal vakdocenten heeft een scholing Taalgericht vakonderwijs/vakgericht rekenonderwijs gevolgd. Er zijn vakdocenten	Alle docenten vakdocenten	 ±10	€10.000 €10.000	Mei - december 2010 Maart- december 2010	

			omgeschoold tot taaldocent of rekendocent.	vakdocenten	±6			
6	T	Projectleider taalbeleid Per locatie een taalcoach	Landelijke ontwikkelingen zijn vertaald in visie en strategie taalbeleid. Vervolgens in didactiek en pedagogiek in de onderwijspraktijk.	Projectleider 5 taalcoaches	0,6 fte p/jr = 0,5 fte m.i.v.maart	€ 60.000 € 30.000	Januari-december 2010 Maart-december 2010	Docenten en stuurgroep over projectleiding en taalcoaches rekenmeesters
	R	Projectleider rekenbeleid Per opleidingscluster een Rekenmeester (in 2011 mogelijk uitbreiding tot per locatie)	Landelijke ontwikkelingen zijn vertaald in visie en strategie taalbeleid. Vervolgens in didactiek en pedagogiek in de onderwijspraktijk.	Projectleider 3 rekenmeesters	0,2 fte p/jr = 0,5 fte m.i.v.maart 0,22 fte p/jr = 0,15 fte m.i.v.mei	€10.000 €9.000,-	Maart-december 2010 mei-december 2010	

Overzicht activiteiten taal- en rekenen Branche Business Services								
Act	T R TR	Actie	Resultaat	Betrokkenen	Bereik	Budget	Tijdspad	Evaluatie
Lange termijn activiteiten 2011 - 2013								
1	TR	Verdere ontwikkeling en implementatie taal- en rekenonderwijs.		Stuurgroep Taalcoaches, rekenmeesters en docenten			Januari- 2011- december 2013	
1	TR	Verdere uitwerking van de Drieslag taal- en rekenen	Per opleiding is de leerlijn en een toetslijn taal en rekenen geëvalueerd en waar nodig bijgesteld.	Projectleider taalbeleid/ rekenbeleid Taalcoaches/re kenmeesters, vakgroep taal en vakgroep rekenen			Januari 2011- december 2013	
		Extra docenten taal/rekenen in de teams waar nodig	Alle opleidingen gestart in 2010 hebben taal en rekenlessen in het curriculum	Docenten	2 FTE (mogl 1 FTE uit reguliere middelen)	€60.000 per jaar		
	T	Uitbreiden en verder vormgeven van taalgericht vakonderwijs in de opleidingen	In alle opleidingen gestart in 2010 worden de taal – en rekenlessen geëvalueerd en waar nodig bijgesteld. In alle niveau 4 opleidingen gestart in	Deelnemers Deelnemers alle opleidingen				

	R	Vormgeven van rekengericht vakonderwijs in de opleidingen	2010 wordt gewerkt volgens de didactiek van taalgericht vakonderwijs. Vervolgens wordt deze werkwijze in de opleidingen niveau 2 en 3 geïmplementeerd. In de opleidingen waar dat mogelijk is (gestart in 2010) wordt rekengericht vakonderwijs gegeven	Deelnemers				
2& 4	TR	Evaluatie toetsprogramma en aanvullende leermiddelen. Waar nodig bijstelling	In alle opleidingen, gestart in 2010, krijgen leerlingen voor taal en rekenen een begintoets en een tussentijdse toets. Aan het eind van de opleiding vindt examinering plaats In alle opleidingen gestart in 2010 werkt men met leermiddelen die zowel recht doen aan de generieke taal- en rekeneisen als aan de beroepsgerelateerde eisen voor taal en rekenen.	Deelnemers	alle	PM €5000 per jaar	2011-2013	Organisatie en inhoud toetsen Analyse van toetsresultaten per opleiding Ervaringen van docenten en deelnemers
3	TR	RT wordt georganiseerd op alle locaties	Op alle locaties zijn er extra lessen taal en rekenen voor leerlingen met een grote taalachterstand.	Deelnemers met extra taal- of rekenachterstand		2 fte: €120.000 beoogd inkoop edu-studio	Januari 2011 december 2013	Organisatie, inhoud en resultaten van RT per locatie

5	TR	Professionalisering op thema's voor taalcoaches, rekenmeesters, taal/ reken – en vakdocenten	Zittende taalcoaches en rekenmeesters zijn nageschoold, nieuwe taalcoaches en rekenmeesters zijn geschoold.	Taalcoaches Rekenmeesters	5 3	PM Totaal €20.000 per jaar	Januari 2011 december 2013	Ervaringen docenten Werkwijze docenten (zelfevaluatie)
		Intervisie, scholing en nascholing	Nieuwe taal- en rekendocenten zijn geschoold om met de nieuwe referentieniveaus te werken en hun lessen vakgericht vorm te geven.	Docenten taal en rekenen				
		R	Nieuwe vak- en taal/rekendocenten zijn ingewerkt op de het thema taal en/of rekenen.	Vak- ,taal- en rekendocenten				
			Alle vakdocenten hebben een scholing Taalgericht vakonderwijs / rekengericht vakonderwijs gevolgd.	vakdocenten				
			Er zijn vakdocenten omgeschoold tot taal- of rekendocent.	vakdocenten				
6	T	Projectleider/ coördinator taalbeleid	Landelijke ontwikkelingen worden steeds meegenomen in visie en strategie (waar nodig bijgesteld). Vertaling (bijgesteld) taalbeleid in didactiek en pedagogiek in	Projectleider /coördinator taalbeleid		PM €45.000 per jaar	Januari 2011 december 2013	Docenten en stuurgroep over projectleiding en taalcoaches/ rekenmeesters
		Per locatie een taalcoach		5 taalcoaches	0,6FTE	€ 36.000 per jaar		

	R	Projectleider/coördinator rekenbeleid	de onderwijspraktijk.	Projectleider /coördinator rekenbeleid	0,2 FTE	€12.000,-		
		Per cluster een rekenmeester	Landelijke ontwikkelingen worden steeds meegenomen in visie en strategie (waar nodig bijgesteld). Vertaling (bijgesteld) rekenbeleid in didactiek en pedagogiek in de onderwijspraktijk.	3 rekenmeesters	0,22 FTE	€13.200,-		

3. Gezondheidszorg

3.1 BRANCHEBELEID TAAL EN REKENEN

De branche Gezondheidszorg kent een taal- en rekenbeleid dat gebaseerd is op de beroepseisen en wordt uitgevoerd door taal- en rekenvakonderwijs toe te passen, zoals verpleegkundig rekenen en gespreksvoering. Alle teams hebben de training TVO (Taalgericht vakonderwijs) gevolgd.

De opleidingen op niveau 1 en 2 BOL hebben standaard Nederlands op het rooster, voor de andere opleidingen wordt remediërende ondersteuning aangeboden.

De huidige eisen die gesteld worden in de beroepskwalificatiedossiers en de eisen van OCW vragen een andere visie op en uitwerking van het beleid.

De eisen voor bijvoorbeeld de opleidingen van niveau 1 en niveau 4 zullen veel inzet vragen en consequenties hebben, zoals:

- extra leertijd en/ of verlenging van de opleiding voor deelnemers
- desondanks het eventueel niet kunnen behalen van het diploma;
- voor de branche extra inzet deskundigheidsbevordering;
- uitbreiding van vakdocenten.

Het taal- en reken beleid van de branche gaat uit van de zogenaamde "Drieslag".

1. Taal en rekentaken gekoppeld aan het beroep: de taal- en rekentaken zijn verwerkt in de beroepstaken.
2. De basisvaardigheden worden ontwikkeld met behulp van taal- en rekenmethoden.
3. Remediërende ondersteuning bij taal- en rekenachterstand.

In maart 2009 zijn de stuurgroep en de werkgroepen taal, rekenen en MVT ingesteld om opdrachtgestuurde adviezen uit te brengen en het taal- en rekenbeleid voor de opleidingen te concretiseren.

De stuurgroep bestaat uit een lid van het MT, de coördinator taal en rekenen en de projectleider CGO. De coördinator taal en rekenen is voorzitter van de werkgroepen.

De werkgroepleden zijn als teamlid en vakdeskundigen aangesloten bij de opleidingen en werken samen met de teamleiders aan de concretisering van het beleid.

De besluitvorming vindt plaats in het MT. De coördinator taal- rekenen is lid van het platform taal en rekenen van het Albeda College.

De projectopdracht is vertaald in de thema's:

- Nulmeting
- Voortgang van het ingezette taalbeleid
- Ontwikkelen van het rekenbeleid
- Professionalisering van de teams
- Ontwikkelen van het Moderne vreemde talenbeleid
- Assessment

Resultaten

- In het voorjaar zijn bij 5 groepen van verschillende opleidingen de diagnostische toetsen van CITO afgenomen. De resultaten hiervan geven onvoldoende informatie .
- Bij de deelnemers van de experimenten is de nulmeting van Deviant met de Taalniveau Toets en Rekenniveau Toets (TNT en RNT) uitgevoerd. De analyse van de resultaten is uitgangspunt voor het lesprogramma.
- De keuze voor de lesmethoden van Deviant is vastgesteld, de experimentgroepen zijn gestart met de taal- en rekenmethode.
- In maart 2010 is de beschikbare en benodigde deskundigheid in kaart gebracht.
- In schooljaar 2009-2010 zijn extra vakdocenten Nederlands en Engels aangenomen.

Nog uit te werken onderdelen:

- Verdere uitwerking van leerplannen en toetsplannen per opleiding voor taal, rekenen en Engels voor BOL en BBL;
- Uitwerking van de toetsing en examinering;
- Uitwerking referentieniveaus van Meijerink;

- Besluitvorming en organisatie van remediërend onderwijs in relatie met beleid van het Albeda College;
- Deskundigheidsbevordering, uitvoering aannamebeleid;
- Intake en assessment;
- In overleg met SSC faciliteiten (toetsruimte en computers) organiseren voor de digitale centrale en decentrale toetsing.

3.2 Wijze van meting van het effect op de taal- en rekenvaardigheden deelnemers

Zoals hierboven vermeld, zijn in het voorjaar bij 5 groepen van verschillende opleidingen de diagnostische toetsen van CITO afgenomen. De resultaten hiervan geven onvoldoende informatie .

Bij de deelnemers van de experimenten is de nulmeting van Deviant met de Taalniveau Toets en Rekenniveau Toets (TNT en RNT) uitgevoerd. De analyse van de resultaten is uitgangspunt voor het lesprogramma. Voor de nieuwe cohorten wordt structureel een nulmeting gedaan. Vooralsnog gaat hiervoor gebruik gemaakt worden van de TNT en RNT van Deviant. Zie verder het format met de activiteitenplanning met betrekking tot toetsing 2010 en 2011-2013.

Overzicht activiteiten taal- en rekenen Branche: Gezondheidszorg

Act	T R T R	Actie	Resultaat	Betrokkenen	Bereik	Budget	Tijdpad	Evaluatie	Telling budget
Korte termijn activiteiten 2010									
1	TR	Ontwikkeling en implementatie taal- en rekenonderwijs	Per mei 2010: <ul style="list-style-type: none"> ▪ Is er een leerplan per opleiding vastgesteld ▪ Zijn per opleiding de taal- en rekenprofielen met taal- en rekentaken vastgesteld ▪ Worden volgens een vastgestelde planning de taal- en rekentaken verwerkt in de beroepsopdrachten 	Stuurgroep, werkgroepen en opleidingsteams Deelnemers experimentele opleidingen	3 personen 8 personen 7 personen 180 tot aug 2010 1100 vanaf sept 2010	FTE 0,6 € 40.000	Jan 2010 tot en met april 2010 Jan 2010 tot en met april 2010 Volgens planning vanaf mei 2010	Juni 2010 December 2010 productevaluatie	€ 40.000
Totaal									€ 40.000
2	TR	Toetsing	Per april 2010 is: <ul style="list-style-type: none"> ▪ Per opleiding een toets- en examenplan ontwikkeld ▪ Is de zak-slaagregeling vastgesteld. ▪ Wordt vervolgens vastgestelde planning de toetsing geconstrueerd. ▪ Per deelnemer van de experimenten is met de 	Stuurgroep toetsing en examinering Werkgroep taal en rekenen Subexamencommissie Werkgroep Taal en rekenen Deelnemers experimentele	900	FTE 0.6 € 40.000 Kosten deelnemer	Sept. 2010	Juni 2010 December 2010 Productevaluatie Analyse nulmeting	€ 40.000

			RNT en de TNT toets bij de start van de opleiding het beginniveau bepaald-nulmeting	opleidingen					
			<ul style="list-style-type: none"> Per deelnemer van de experimenten wordt met de RTN en de TNT gekoppeld aan ijkmomenten de ontwikkeling/het niveau vastgesteld 	Deelnemers	1100	€ 35.000 (licenties)		Procesevaluatie	€ 35.000
				Docenten	FTE 1	€ 65.000		assessor ijkmoment	€ 65.000
Totaal									€ 140.000
3	TR	Extra Leertijd	Per augustus 2010 is <ul style="list-style-type: none"> extra leertijd/remediëring gerealiseerd voor deelnemers die dat nodig hebben worden docenten ondersteund bij taal- en rekenvakonderwijs 	Deelnemers	Nog nader te bepalen	€ 65.000	Sept. 2010	December 2010	€ 65.000
				Taal - en rekencoachen en alle docenten					
totaal									€ 65.000
4	TR	Aanschaf handboeken taalmethode	Per opleiding zijn per aug. 2010 <ul style="list-style-type: none"> 50 handboeken Start Taal aangeschaft. = 210 exemplaren Aanschaf lesmateriaal voor experimentgroepen febr. 2010 	Vakdocenten Taal	12	€ 6.000	Juni 2010	December 2010	€ 6.000
				Deelnemers experimentgroepen	900				
				Deelnemers experimentgroepen	900	€ 6.000			€ 6.000
totaal									€ 12.000
5	TR	Deskundigheid / professionalisering	Per aug. 2010 is <ul style="list-style-type: none"> De benodigde personele deskundigheid inzetbaar Per april 2010 is per opleidingsteam <ul style="list-style-type: none"> De beschikbare en 	Stuurgroep, werkgroepen opleidingsteams HRM BPV	6 docenten	€ 60.000	Maart 2010	December 2010	€ 60.000

			benodigde deskundigheid vastgesteld <ul style="list-style-type: none"> ▪ Is het scholingsplan en aannamebeleid vastgesteld Vanaf april uitvoering scholingsplan en aannamebeleid						

Act	T R TR	Actie	Resultaat	Betrokkenen	Bereik	Budget	Tijdpad	Evaluatie
Lange termijn activiteiten 2011-2013								
2	TR	Toetsing	Per deelnemer van de experimenten is: <ul style="list-style-type: none"> ▪ Met de RNT en de TNT toets bij de start van de opleiding het beginniveau bepaald. (nulmeting) ▪ Wordt per deelnemer met de RTN en TNT gekoppeld aan ijkmomenten de ontwikkeling / het niveau vastgesteld 	Deelnemers	Nog nader te bepalen	Kosten deelnemer Nog nader te bepalen	Start opleiding	
								€
2	TR	Toetsing	Centraal examen Instellingsexamen	Vakdocenten deelnemers	Nog nader te bepalen	Nog nader te bepalen		
		Totaal						€
3	TR	Extra leertijd	Extra leertijd / remediëring voor deelnemers die dat nodig hebben	Deelnemers Vakdocenten	Nog nader te bepalen	Nog nader te bepalen		
		Totaal						€
5	TR	Deskundigheid / professionalisering	<ul style="list-style-type: none"> ▪ De benodigde personele deskundigheid is inzetbaar 	Stuurgroep werkgroepen opleidingscentra HRM	Nog nader te bepalen	Nog nader te bepalen		

			<ul style="list-style-type: none"> ▪ Per opleidingsteam is de beschikbare en benodigde deskundigheid vastgesteld ▪ Is het scholingsplan en aannamebeleid vastgesteld ▪ Uitvoering scholingsplan en aannamebeleid 					

4. Handel & Commerce

4.1 Branchebeleid taal en rekenen

Kaders taal & rekenen

Tijdens een managementstudiedag op woensdag 14 oktober 2009 heeft het MT kaders neergezet voor taal & rekenen

Taal & Rekenen

Taal- en rekenbeleid wordt in de branches vormgegeven. Van elke branche heeft een afgevaardigde zitting in de centraal gecoördineerde platforms Taal en Rekenen. Kennisdeling en visievorming in deze platforms zullen bijdragen aan een stevige verankering in alle branches van taal- en rekenbeleid.

- Joyce in 't Veld heeft namens de branche zitting in het platform Taal.
- Gerard Derksen heeft namens de branche zitting in het platform Rekenen.

Het MT heeft onderstaande kaders geformuleerd:

1. Taal- en rekenbeleid

Voor wat betreft taal- en rekenbeleid wordt uitgegaan van.

- Taal- en rekenontwikkeling in vaklessen en tijdens de praktijk
- Aparte lessen/trainingen/workshops in taal en rekenen
- Individuele oefening en remediëring
taal -en rekenproblemen moeten niet alleen signaleerd worden, maar er moet ook een traject ontwikkeld worden dat deelnemers de gelegenheid biedt daadwerkelijk zijn/haar achterstand in te lopen. In dit traject wordt eerst een traject en een handboek RT opgezet, vanaf september 2011 moet dit traject operationeel zijn

2. Teamplannen

Taal en rekenen zijn een gezamenlijke verantwoordelijkheid. Via de teamplannen leggen de teams verantwoording af over de eigen plannen en activiteiten m.b.t. taal en rekenen.

De taal- en rekencoördinatoren begeleiden en ondersteunen dit proces.

3. Onderdeel lessen

Taal is een onderdeel van elke les en rekenen komt binnen de vaklessen zo breed mogelijk aan de orde. Het kwalificatiedossier geeft richting aan het wat en wanneer. Buiten de taaltaken, die vanuit het dossier komen, geven alle docenten de deelnemer feedback op mondeling en schriftelijk taalgebruik. Bijvoorbeeld: bij presentaties, werkstukken e.d.

4. Onderdeel praktijk

De branche ontwikkelt plannen, met behulp van het BPV platform, om er voor te zorgen dat het taal- en rekenniveau in de praktijk voldoende hoog is.

5. Diagnostische toets

Om te komen tot een branchebrede nulmeting wordt bij alle deelnemers een diagnostische toets afgenomen. De toets wordt per klas afgenomen in de tweede helft van het schooljaar 2009-2010. Afronding voor 1 april 2010. De rapportage gaat naar de taal- en rekencoördinatoren en deze zorgen voor de terugkoppeling naar het management.

De docenten gaan deze toets ook maken, opdat zij zich een beeld kunnen vormen van de diverse niveaus.

Naar aanleiding van de kaders:

- De resultaten van de diagnostische toets zijn mede bepalend voor de ontwikkeling, facilitering en financiering van de diverse (team)activiteiten.

4.2 De wijze waarop de branche het effect gaat meten op de taal- en rekenvaardigheden van de deelnemers

Toetsing deelnemers en structurele monitoring resultaten

- Bij ieder cohort wordt een beginmeting afgenomen
- Daarnaast vinden er (diagnostische) voortgangsmetingen plaats: zo mogelijk de diagnostische toetsen van het CITO en aan de referentieniveaus gerelateerde toetsen
- Wij nemen met zo veel mogelijk deelnemers aan de proeftoetsen van CITO in 2011-2012 en 2012-2013 deel
- Wanneer er bij bepaalde groepen extra leertijd ingezet is, doen de betrokken docenten verslag van de resultaten aan de taal -en rekencoördinatoren.
- Vanaf januari 2011 zullen de RT-docenten verslag doen aan betrokken taal- en rekendocenten over de voortgang van de deelnemers aan het remediërende traject.
- Resultaten van nulmeting, tussentijdse metingen en eindmetingen van het taal- en rekenniveau worden opgenomen in het deelnemersdossier.

Wij nemen als branche Handel & Commerce structureel toetsen af en verzamelen, registeren en interpreteren de resultaten in relatie tot de geleverde onderwijsinspanningen.

Overzicht activiteiten taal- en rekenen Branche Handel & Commerce

Korte termijn activiteiten 2010

Act	T R TR	Actie	Resultaat	Betrokkenen	Bereik	Budget	Tijdspad	Evaluatie
		Aanpassing didactiek en pedagogiek						
1	TR	Ontwikkeling en implementatie taal- en rekenonderwijs volgens de methodiek Drieslag taal & rekenen Inzetten taal- en rekencoördinatoren	Een leerplan per opleiding vastgesteld; zijn per opleiding de taal- en rekenprofielen met taal- en rekentaken vastgesteld; Per 1 september zijn er 4 coördinatoren (wft 0,25 per coördinator) voor rekenen en taal werkzaam in de branche	Teamleiders en onderwijsteams Teamleiders en onderwijsteams Taal- en rekencoördinatoren Teamleiders Onderwijsteams	12 teams 12 teams Op termijn alle docenten alle deelnemers	€ 60.000,- Regulier € 45.000,-	Augustus 2010 gerealiseerd Juni 2010 gerealiseerd April 2010 – december 2010	Overzicht van taal- en rekenprofielen met taal- en rekentaken per cohort 2010 In samenwerking met de taal- en rekencoördinatoren
		Toetsing deelnemers						
2	TR	Diagnostische toetsing	Per deelnemer wordt het niveau taal en rekenen vastgesteld met behulp van de Cito-toets.	Deelnemers alle opleidingen. Nieuwe deelnemers intaketoets taal en rekenen	2221 750	Kosten dvd's: € 150,- € 10.000,- € 37.500,-	maart 2010 juni 2010 – september 2010	Juni 2010 December 2010 Resultatenoverzicht per teamleider naar OM
		Extra onderwijstijd						
3	TR	Extra onderwijstijd inhoudelijk verantwoorden en opnemen in studiehandleiding	In studiehandleiding per cohort vastgesteld	Teamleider, onderwijsteam en deelnemers	2500 deelnemers	€ 25.000,-	April 2010 – 31-12-2010	Rapportage betrokken docenten

		(richtlijn 50 uur per team tot dec 2010)						
		Nieuwe of aangepaste faciliteiten						
4	TR	Uitbreiding van de digitale werkomgeving van de deelnemer	Betere bereikbaarheid per deelnemer van de digitale werkomgeving	Management Teamleider Reken- en taalcoördinatoren	Alle deelnemers	€ 80.000,-	April 2010 – 31 dec 2010	
		Professionalisering docenten ea						
5	TR	Het opzetten van een scholingsplan taal – rekenen Professionalisering docenten	Scholingsplan 2011 Alle docenten zijn bekend met de referentieniveaus Meijerink.	Managementteam Taal- en rekencoördinatoren Teamleiders Managementteam Taal- en rekencoördinatoren Teamleiders	Alle onderwijsteams	€ 10.000,-	April 2010 – 30 november 2010	Scholingsplan
		Andere activiteiten gericht op intensivering taal- en rekenonderwijs						
6	TR	Het opzetten van een remediërende lijn voor taal – en rekenonderwijs	Starten remediërende lijn	Taal- en rekencoördinatoren en taal- en rekendocenten	Op termijn alle deelnemers	€ 50.000,-	April 2010 – 31 dec 2010	Leerlingen die van de remediërende lijn gebruik kunnen maken
6	TR T	Het opzetten van een remediërende lijn voor taal – en rekenonderwijs Branchebreed	Starten remediërende lijn Taalassessment voor een aantal	Taal- en rekencoördinatoren en taal- en rekendocenten Taalcoördinatoren, teamleiders,	Op termijn alle deelnemers Op termijn alle deelnemers	€ 50.000,-	April 2010 – 31 dec 2010 September 2010 – 31	Leerlingen die van de remediërende lijn gebruik kunnen maken Toepassen van het taalassessment als instrument bij een

		ontwikkelen taalassessment	opleidingstrajecten binnen de branche ontwikkeld	taaldocenten		€ 50.000,-	dec 2010	aantal opleidingstrajecten

Overzicht activiteiten taal- en rekenen Branche Handel & Commerce

Lange termijn activiteiten 2011 - 2013

Act	T R TR	Actie	Resultaat	Betrokkenen	Bereik	Budget	Tijdspad	Evaluatie
		Aanpassing didactiek en pedagogiek						
1	TR	Ontwikkeling en implementatie taal- en rekenonderwijs volgens de methodiek Drieslag Taal & rekenen Inzetten taal- en rekencoördinatoren	De taal- en rekentaken zijn verwerkt in de beroepsopdrachten volgens een vastgestelde planning. Per 1 jan 2011 zijn er 4 coördinatoren (wft 0,25 per coördinator) voor rekenen en taal werkzaam in de branche	Teamleider Onderwijsteams Taal- en rekencoördinatoren Teamleider Onderwijsteams Taal- en rekencoördinatoren	Alle deelnemers Op termijn alle docenten alle deelnemers	€ € 204.000,-	Jan 2011 – 31 dec 2013	In het curriculum taal en rekenonderwijs geïmplementeerd volgens de methodiek Drieslag Taal & Rekenen
		Toetsing deelnemers						
2		Diagnostische toetsing	Per deelnemer wordt minmaal 1 keer per jaar het niveau taal en rekenen vastgesteld met behulp van toetsen.	Teamleider Onderwijsteams	Alle deelnemers	€ 180.000,-	Jan 2011 – 31 dec 2013	Resultatenanalyse
		Extra onderwijstijd						
3		Extra onderwijstijd inhoudelijk verantwoord en opnemen in studiehandleiding	In studiehandleiding per cohort vastgesteld	Teamleider, docententeam en deelnemers	2500 deelnemers	€ 250.000,-	Jan 2011 – dec 2013	Rapportage betrokken docenten inclusief resultaat

		(richtlijn 100 uur per team per jaar)						metingen
		Nieuwe of aangepaste faciliteiten						
4		Ontwikkelen digitale mediatheek Onderhoud digitale mediatheek	Een digitale mediatheek op portaal	Taal- en rekencoördinator + taal- en rekendocenten (120 uur) Taal- en rekendocenten	2500 deelnemers en 200 docenten	€25.000 € 25.000,-	Januari 2011 – december 2011 Jan 2012 – 31 dec 2013	Mediatheek op portaal per september 2011
		Professionalisering docententeams						
5		Scholingsplan uitvoeren	Alle onderwijsteams zijn ontwikkeld op gebied van taal- en rekenen, zodat taal en rekenen onderdeel kan zijn van alle onderdelen binnen het curriculum. Praktijkopleiders meenemen in deze professionalisering.	Teamleiders Management Onderwijsteams Praktijkopleiders	Alle personeelsleden van de branche Bedrijfsleven	€ 240.000,-	Jan 2011 – dec 2013	
		Andere activiteiten gericht op intensivering taal- en rekenonderwijs						
6	TR	Het opzetten en implementeren van een remediërende lijn voor taal- en rekenonderwijs. Uitvoering remediering	Handboek remediërend taal- en rekenonderwijs Leerling kan op de locatie gebruik maken van remediërend onderwijs op gebied van taal en rekenen.	Taal- en rekencoördinator Taal- en rekendocent Stuδιοloopbaanbegeleiders Externen	teams 500 deelnemers per jaar	€ 75.000,-	Jan 2011 – dec 2013 Aug 2011 – dec 2013	Handboek Rapportage incl metingen

	T	Branchebreed uitrollen van het taalassessment	Taalassessment voor alle opleidingstrajecten binnen de branche ontwikkeld	Taalcoördinatoren, teamleiders, taaldocenten	Op termijn alle deelnemers	€ 90.000,-	Jan 2011 – 31 dec 2013	Binnen ieder opleidingstraject gebruikt men het instrument taalassessment

5. Horeca & Toerisme

5.1 Branchebeleid taal en rekenen

Inleiding

Taal- en rekenbeleid wordt in de branches vormgegeven. Van elke branche heeft een afgevaardigde zitting in de centraal gecoördineerde platforms Taal en Rekenen. Kennisdeling en visievorming in deze platforms zullen bijdragen aan een stevige verankering in alle branches van taal- en rekenbeleid.

- Willy Korteweg heeft namens de branche zitting in het platform Taal.
- Sybren van der Zwart heeft namens de branche zitting in het platform Rekenen.

Kaders

Het MT heeft onderstaande kaders geformuleerd:

1. Taal- en rekenbeleid

Voor wat betreft taal- en rekenbeleid wordt uitgegaan van.

- a) Taal- en rekenontwikkeling in vaklessen en tijdens de praktijk
- b) Aparte lessen/trainingen/workshops in taal en rekenen
- c) Individuele oefening en remediëring. Taal –en rekenproblemen moeten niet alleen gesignaleerd worden, maar er moet ook een traject ontwikkeld worden dat deelnemers de gelegenheid biedt daadwerkelijk zijn/haar achterstand in te lopen.

2. Teamplannen

Taal en rekenen zijn gezamenlijke verantwoordelijkheden. Via de teamplannen leggen de teams verantwoording af over de eigen plannen en activiteiten m.b.t. taal en rekenen.

De taal- en rekencoördinatoren begeleiden en ondersteunen dit proces.

3. Onderdeel lessen

Taal is een onderdeel van elke les en rekenen komt binnen de vaklessen zo breed mogelijk aan de orde. Het kwalificatiedossier geeft richting aan het wat en wanneer. Buiten de taaltaken, die vanuit het dossier komen, geven alle docenten de deelnemer feedback op mondeling en schriftelijk taalgebruik. Bijvoorbeeld: bij presentaties, werkstukken e.d.

4. Onderdeel praktijk

De branche ontwikkelt in samenwerking met de beroepspraktijk plannen om er voor te zorgen dat het taal- en rekenniveau in de praktijk voldoende hoog is.

5. Diagnostische toets

Om te komen tot een branchebrede nulmeting wordt bij alle deelnemers een diagnostische toets afgenomen. De toets wordt per klas afgenomen in de eerste helft van het schooljaar 2010-2011. De rapportage gaat naar de taal- en rekencoördinatoren en deze zorgen voor de terugkoppeling naar het management.

De docenten gaan deze toets ook maken, opdat zij zich een beeld kunnen vormen van de diverse niveaus.

Naar aanleiding van de kaders

De resultaten van de diagnostische toets zijn mede bepalend voor de ontwikkeling, facilitering en financiering van de diverse (team)activiteiten.

5.2 De wijze waarop de branche het effect gaat meten op de taal- en rekenvaardigheden van de deelnemers

- Bij ieder cohort wordt een beginmeting afgenomen
- Daarnaast vinden er (diagnostische) voortgangsmetingen plaats: zo mogelijk de diagnostische toetsen van het CITO en aan de referentieniveaus gerelateerde toetsen
- Wij nemen met zo veel mogelijk deelnemers aan de proeftoetsen van CITO in 2011-2012 en 2012-2013 deel
- Wanneer er bij bepaalde groepen extra leertijd ingezet is, doen de betrokken docenten verslag van de resultaten aan de taal -en rekencoördinatoren.
- Vanaf januari 2011 zullen de RT-docenten verslag doen aan betrokken taal- en rekendocenten over de voortgang van de deelnemers aan het remediërende traject.
- Resultaten van nulmeting, tussentijdse metingen en eindmetingen van het taal- en rekenniveau worden opgenomen in het deelnemersdossier.

De branche Horeca & Toerisme neemt structureel toetsen af en verzamelt, registreert en interpreteert de resultaten in relatie tot de geleverde onderwijsinspanningen.

Overzicht activiteiten taal- en rekenen Branche: Horeca & Toerisme

Act	T R TR	Actie	Resultaat	Betrokkenen	Bereik	Budget	Tijdpad	Evaluatie
Korte termijn activiteiten 2010								
1 t/m 5	T+ R	Analyse: <ul style="list-style-type: none"> ▪ Taal en rekenen (begin) niveau van de deelnemers ▪ Leeromgeving op school ▪ Leeromgeving in de BPV ▪ Competenties van de docenten ▪ Competenties praktijkbegeleiders ▪ Eisen vanuit wettelijke kaders ▪ Doorlopende leerlijnen / Aansluiting VMBO en HBO ▪ Curriculum / didactiek ▪ Beschikbare methoden ▪ Centrale toetsing ▪ Overige toetsing 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Een goed beeld van de opdracht, de bestaande situatie en de mogelijkheden. 	Verantwoordelijk: <ul style="list-style-type: none"> ▪ MT Betrokkenen: <ul style="list-style-type: none"> ▪ Opleidingsteams ▪ Coördinatoren 	Op termijn: alle docenten alle deelnemers	Zie bijlage 1	1 april 2010 t/m 31 december 2010	Halfjaarlijkse rapportage door projectleiders aan MT

Overzicht activiteiten taal- en rekenen Branche: Horeca & Toerisme

Act	T R TR	Actie	Resultaat	Betrokkenen	Bereik	Budget	Tijdpad	Evaluatie
Korte termijn activiteiten 2010								
1 t/m 5	T+ R	Instellen projectorganisatie en voorbereiding: <ul style="list-style-type: none"> ▪ Benoemen taalcoördinatoren ▪ Benoemen rekencoördinatoren ▪ Taken MT en teams vaststellen ▪ Benodigde competenties vaststellen ▪ Benodigde formatie vaststellen ▪ (Benodigd personeel aannemen) 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Een projectorganisatie die op haar taken berekend is. 	Verantwoordelijk: <ul style="list-style-type: none"> ▪ MT Betrokkenen: <ul style="list-style-type: none"> ▪ Opleidingsteams ▪ Coördinatoren ▪ DMR 	Op termijn alle docenten alle deelnemers	Zie bijlage 1	1 april 2010 tot 1 september 2010	Halfjaarlijkse rapportage door projectleiders aan MT

Overzicht activiteiten taal- en rekenen Branche: Horeca & Toerisme

Act	T R TR	Actie	Resultaat	Betrokkenen	Bereik	Budget	Tijdpad	Evaluatie
Korte termijn activiteiten 2010								
1 t/m 5	T+ R	Aanvang maken met de implementatie: <ul style="list-style-type: none"> ▪ Afstemmen met Albeda breed beleid ▪ Keuze instrument nulmeting en/of verlengde intake ▪ Deskundigheidsbevorderingplan voor de docenten vaststellen ▪ Onderzoeken naar praktische mogelijkheden deskundigheidsbevordering praktijkbegeleiders ▪ Kiezen Curriculum / didactisch model ▪ Kiezen bijpassende les methode (inkoop) ▪ Inschatten van de organisatorische en financiële consequenties op lange termijn. ▪ Zoeken naar synergie 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ De drieslag is als basis in de brancheactiviteiten opgenomen ▪ Elk team heeft instrumenten voor de nulmeting ▪ Het deskundigheidsbevoorderingplan voor docenten ligt vast ▪ Er ligt een concept voor de deskundigheidsbevoordering van praktijkbegeleiders ▪ De basis van het curriculum ligt vast ▪ Het didactisch model is gekozen ▪ Er is door elk team een lesmethode gekozen ▪ Er is inzicht in de organisatorische en financiële consequenties 	Verantwoordelijk: <ul style="list-style-type: none"> ▪ MT Betrokkenen: <ul style="list-style-type: none"> ▪ Opleidingsteams ▪ Coördinatoren ▪ DMR ▪ Andere gebruikers van de locaties van H&T 	Op termijn alle docenten en deelnemers	Zie bijlage 1	1 april 2010 tot en met 31 december 2010	Halfjaarlijkse rapportage door projectleiders aan MT

Overzicht activiteiten taal- en rekenen Branche: Horeca & Toerisme

Act	T R TR	Actie	Resultaat	Betrokkenen	Bereik	Budget	Tijdpad	Evaluatie
Lange termijn activiteiten 2011-2013								
1 t/m 5	T+ R	Verdere implementatie: <ul style="list-style-type: none"> ▪ Deskundigheidsbevordering voor de docenten voortzetten ▪ Deskundigheidsbevordering plan praktijkbegeleiders vaststellen ▪ Deskundigheidsbevordering praktijkbegeleiders uitvoeren ▪ Voorbereiden op Centrale toetsing ▪ Deelnemen aan centrale toetsing ▪ Ontwikkelen eigen kwalificerende toetsing voor de zaken die niet centraal worden getoetst ▪ Maken of inkopen diagnostische toetsing ▪ Leeromgeving op school aanpassen aan nieuwe situatie 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Alle docenten zijn bekend met de referentiekaders ▪ De taal en rekendocenten hebben de vereiste competenties voor wat betreft de inhoud van het vak in relatie tot de referentieniveaus ▪ Ook alle niet taaldocenten hebben een voldoende beheersing taal en rekenen om de derde slag uit te kunnen voeren 	Verantwoordelijk: <ul style="list-style-type: none"> ▪ MT ▪ Coördinatoren Betrokkenen: <ul style="list-style-type: none"> ▪ Opleidingsteams 	Op termijn alle docenten en alle deelnemers		1 januari. 2011 t/m 31 december 2013	Halfjaarlijkse rapportage door projectleiders aan MT

Overzicht activiteiten taal- en rekenen Branche: Horeca & Toerisme

Act	T R TR	Actie	Resultaat	Betrokkenen	Bereik	Budget	Tijdpad	Evaluatie
Lange termijn activiteiten 2011-2013								
1 t/m 5	T+ R	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Inzet talen en rekenen in de reguliere lessen ▪ Benodigd remediërend taal en rekenonderwijs uitvoeren ▪ Taal en rekenen in de BSP en BPV integreren 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ De praktijkbegeleiders zijn in staat om invulling te geven aan de derde slag ▪ Lesmethoden die aansluiten bij centrale toetsing ▪ Gevalideerd toetsmateriaal voor zaken die niet centraal worden getoetst ▪ Een geschikte leeromgeving ▪ Passend, didactisch, organisatorisch en financieel verantwoord taal en rekenonderwijs ▪ Op elke locatie passende remediërende trajecten ▪ De derde slag wordt in BSP en BPV uitgevoerd 	<p>Verantwoordelijk:</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ MT <p>Betrokkenen:</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Opleidingsteams ▪ Coördinatoren 			1 januari. 2011 t/m 31 december 2013	Halfjaarlijkse rapportage door projectleiders aan MT

6. Lifestyle, Sport & Entertainment

6.1 Branchebeleid taal en rekenen 2010-2013 LSE

Beginsituatie per cluster

De stand van zaken binnen de branche LSE op gebied van taal is zeer divers. De Entertainmentopleidingen bieden al jaren onderwijs in Nederlands aan, maar tussen de opleidingen bestaan verschillen in het belang dat aan taalvaardigheden moet worden gehecht. Bij Sport en Lifestyle zijn taallessen pas sinds dit jaar teruggekeerd op het rooster (na jarenlange afwezigheid).

In de opleidingen van onze branche speelt rekenen over het algemeen geen belangrijke rol. Er wordt op dit moment nog geen rekenonderwijs aangeboden.

Veel deelnemers en docenten hebben weinig affiniteit met taal en rekenen. Een bovengemiddeld aantal deelnemers is dyslectisch en we verwachten ook problemen met rekenvaardigheden. Een uitgebreide beschrijving van de stand van zaken per opleiding is te vinden in bijlage 1.

Visie en ambities

De branche Lifestyle, Sport & Entertainment heeft opleidingen die sterk gericht zijn op de praktijk. In die praktijk spelen taal- en rekenvaardigheden een ondersteunende, soms slechts een ondergeschikte rol. De uitdaging voor de komende periode wordt onze kwalitatief hoogwaardige opleidingen die zijn toegesneden op de praktijk te behouden én het taal- en rekenonderwijs vorm en inhoud te geven.

Daarbij moeten we rekening houden met de volgende factoren:

- Deelnemers en docenten hebben lang niet altijd affiniteit met taal en rekenen;
- In de meeste onderwijsprogramma's is weinig ruimte, gezien het aantal klokuren dat reeds gemaakt wordt.
- In de bbl-opleiding (kappen) geldt dit nog sterker, de enige lesdag per week heeft al een overvol programma.
- CGO moet bij sport en lifestyle nog grotendeels worden gestart, de teams hebben hier hun handen aan vol. Daarbij komt dat het ontwikkelwerk vaak op dezelfde schouders terecht komt.
- Op dit moment zijn de voorzieningen (computers en lokalen) nog niet overal toereikend om goed taal- en rekenonderwijs te geven.
- Rekenen lijkt voor de meeste opleidingen nog minder relevant. Rekenkundige kennis en rekenkundige didactische vaardigheden zijn nauwelijks voor handen.
- In onze branche lijken relatief veel deelnemers te zijn met dyslexie en dyscalculie.

Deze factoren maken dat we kiezen voor een pragmatische weg. Daarbij zetten we steeds een aantal stappen, volgen we het effect daarvan nauwlettend en sturen waar nodig bij en/of zetten de volgende stap.

Korte termijn:

Het eerste jaar (2010-2011) van invoering wordt cruciaal. Daarin zetten we alles op alles om taal en rekenen op de roosters van alle nieuw te starten groepen te kunnen zetten. Allereerste voorwaarde is dat goede taal- en rekendocenten worden gevonden. Belangrijk is dat zij zich als het ware "eigenaar" gaan voelen van het succesvol invoeren van taal dan wel rekenen in de opleiding. De branche LSE kiest ervoor een deel van het grote aantal extra uren dat nodig is, te bekostigen uit de taal- en rekengelden. We realiseren ons dat het om geld gaat dat slechts een aantal jaren extra beschikbaar is. We gaan er echter vanuit dat een deel van de achterstanden waar deelnemers nu mee binnenkomen, tijdelijk is en in de toekomst op het vmbo zal worden weggewerkt. In dat geval kunnen we op termijn weer iets terug in het aantal uren. Daarnaast heeft invulling van de uren een zodanige urgentie, dat het zinloos is het extra geld in andere zaken te steken als scholing of ontwikkeling. Zoals boven gesteld: starten met lessen heeft onze hoogste prioriteit.

Tweede voorwaarde is dat een keuze wordt gemaakt voor een methode. Vanzelfsprekend moet de methode nauw aansluiten bij de visie op onderwijs van de clusters en steun bieden bij het integreren van taal en rekenen binnen de gehele opleidingen. De methode wordt komend schooljaar ingezet, waarbij we steeds moeten onderzoeken of de methode

bevalt, het juiste effect sorteert en of de deelnemers op deze wijze in staat zullen zijn het juiste niveau te halen. Om alles in goede banen te leiden en docenten zoveel mogelijk te ondersteunen, worden een taal- en een rekencoördinator aangesteld.

Onze branche is geïnteresseerd in brancheoverstijgende voorzieningen voor remediëring van deelnemers met een grote achterstand bij taal en rekenen en/of leerproblemen, mits deze locatiegewijs kunnen worden georganiseerd. De voorziening moet wel effectief kunnen worden ingezet. Daarvoor is het van belang dat de volgende vragen beantwoord worden:

- hoe voorkomen we dat deelnemers het als "straf" ervaren dat ze extra lessen krijgen;
- hoe zorgen we voor goede communicatie tussen de voorziening en de docenten van het team;
- hoe voorkomen we dat probleemleerlingen worden "afgeschoven" aan de voorziening zonder dat docenten zich nog medeverantwoordelijk voelen;
- hoe kunnen de extra lessen worden afgestemd op de roosters van de opleidingen?

Voor (de didactiek van het) rekenen moet een visie worden ontwikkeld. Deelnemers hebben op de basisschool anders leren rekenen dan onze docenten. De vraag is op welke manieren we daar het beste op in kunnen spelen. Daarom gaan we rekenexpertise inhuren, bijvoorbeeld om ons gezamenlijk te buigen over de didactiek, of om docenten te coachen on the job. We vinden het ook van belang binnen de branche en binnen het Albeda ervaringen uit te wisselen op dit punt.

Scholing van de taal- en rekendocenten is ook van belang, uiteraard afhankelijk van de individuele behoefte en noodzaak. Onderwerpen zijn onder meer de didactiek, de inhoud van het referentiekader en de plaats van het reken- en taalonderwijs in de opleiding. Het is belangrijk dat de scholing goed getimed wordt en dat rekening gehouden wordt met de taakbelasting van docenten. Verder moet steeds worden bekeken welke scholingen Albeda-breed en welke beter branche- of clusterbreed kunnen worden georganiseerd.

Gezien onze situatie is het lastig een gerichte begroting op te stellen. We hebben nog onvoldoende beeld van de inspanningen die nodig zijn en veel hangt af van de successen die we op korte termijn kunnen boeken (bijv. door goede docenten aan te trekken). De begroting voor het eerste jaar stijgt dan ook iets uit boven het toegekende bedrag. We kiezen ervoor om in de loop van het jaar te bepalen hoe we hiermee omgaan.

Lange termijn:

Afhankelijk van de ervaringen moeten we voortdurend kijken of we onze aanpak moeten bijstellen of wijzigen. De plannen en doelen voor de volgende jaren zijn dan ook eerder te zien als een potloodschets.

Op de langere termijn moeten we onderzoeken of het (meer/beter) mogelijk is aansluiting te zoeken met de inhoud van de opleiding. Dat kunnen we doen door taal- en rekenonderwerpen aan te bieden op momenten dat ze relevant zijn voor zaken die in het beroepsonderwijs aan de orde zijn.

Scholing van de taal- en rekendocenten op taal- en rekengebied blijft een belangrijk thema voor de lange termijn.

Wanneer taal en rekenen in de teams een eigenaar hebben gekregen in een of meerdere docenten, wordt het ook zaak dat er breder draagvlak ontstaat voor taal en rekenen bij de vakdocenten. Als dat het geval is, kan ook worden bekeken in hoeverre er mogelijkheden zijn in de reguliere lessen en opdrachten meer taal- en rekenelementen in te brengen en feedback te creëren. Dan is wellicht ook scholing voor de vakdocenten noodzakelijk.

De begroting voor de lange termijn kent natuurlijk nog meer onzekerheden dan die voor komend jaar. We verwachten minder uit te geven aan rekenexpertise en juist meer aan de centrale voorziening. Dit laatste komt omdat er meer deelnemers starten met taal- en rekenonderwijs.

6.2 Wijze van meting van het effect op de taal- en rekenvaardigheden deelnemers

Voor alle clusters is afgesproken het beginniveau van de startende deelnemers komend najaar te toetsen zodat een nulmeting voor de gehele branche ontstaat. Op nader te bepalen momenten worden vervolgens toetsen afgenomen om te bepalen of het geboden

onderwijs de gewenste resultaten oplevert en of de deelnemers op de juiste koers liggen om de gestelde eindniveaus, 2F en 3F te behalen. Naar aanleiding van de uitkomsten moet het beleid indien nodig worden bijgesteld.

De resultaten van de activiteiten gericht op het vergroten van de (didactische) vaardigheden van docenten zijn moeilijk objectief te toetsen. De taal- en rekencoördinator zullen in overleg met betrokkenen en het management moeten bepalen of scholing voldoende oplevert of dat er andere of meer scholing noodzakelijk is.

Bijlage 1

Taal is binnen het cluster Entertainment in alle opleidingen onderdeel van het rooster en de examinering. De MBO Theaterschool heeft, gezien het talige karakter van de acteursopleiding, Nederlands op het niveau waar de deelnemers zouden moeten zitten volgens Meijerink en hoger. Muziek en Dans zijn ook niveau 4 opleidingen, Nederlands wordt daar nog verder ontwikkeld.

Bij het cluster Sport is Nederlands impliciet onderdeel van de niveau 3 en 4 opleidingen, bij niveau 2 staat Nederlands op het rooster als onderdeel van het CGO.

Het cluster Lifestyle heeft sinds 2009 Nederlands bij een aantal groepen op het rooster staan om de mogelijkheden voor uitbreiding hiervan te verkennen. De meeste opleidingen zijn op niveau 2 en 3, vanaf 2010 start er voor schoonheidsverzorging daarnaast een opleiding op niveau 4. Voor de kappersopleidingen bestaan ook bbl-trajecten.

Rekenen wordt binnen de gehele branche niet als apart vak gegeven. De opleidingen zijn geen van alle erg exact te noemen en de rekenaspecten zijn nauwelijks terug te vinden in de kwalificatiedossiers. Bij Lifestyle gaat het hier en daar om kassabediening, bij Sport vereist de trainingskunde wel wat rekenvaardigheden. In de hele branche zijn ondernemersvaardigheden relevant, waarvoor ook rekenvaardigheden vereist zijn. Bij Theatertechniek en vormgeving worden ook andere rekenvaardigheden gevraagd (ruimtelijk inzicht, meetkunde, etc.).

We gaan ervan uit dat veel deelnemers in onze branche niet over goede rekenvaardigheden beschikken, veel van onze deelnemers hebben op het vmbo geen wiskunde en andere exacte vakken gehad.

De beginsituatie van de docenten voor taal is even divers als die van de deelnemers: bij Theater hebben de meeste docenten goede taalvaardigheden, maar bij de docenten van muziek en dans is het Nederlands lang niet altijd de moedertaal. Bij sport zijn de meeste docenten HBO-opgeleid maar in een niet-talige discipline. Bij Lifestyle is sprake van een grote groep zij-instromers, anderzijds zijn hier al vier docenten expliciet bezig het vak Nederlands vorm te geven. In sommige gevallen moet het taalvaardigheidniveau van de docenten wellicht hoger. Het taalgericht vakonderwijs staat, behalve bij Theater, overal nog in de kinderschoenen.

Voor rekenen geldt bij docenten een soortgelijke beginsituatie als voor taal met dien verstande dat bij de Theateropleiding ook geen affiniteit met rekenen is. Daarbij komt dat hier misschien nog wel meer dan bij taal, een duidelijke visie op didactiek en didactische vaardigheden ontbreekt.

OVERZICHT ACTIVITEITEN TAAL- EN REKENEN Branche: LSE

Activiteiten	T R TR	Actie	Resultaat	Betrokkenen	Bereik	Budget	Tijdspad	Evaluatie
Korte termijnactiviteiten 2010								
3	T	<p>Nederlands als vak op rooster bij Sport en Lifestyle</p> <p>Bij alle deelnemers wordt het beginniveau getoetst en wordt daarna gekeken hoe hierop het beste kan worden aangesloten. Evt. wordt remediëring aangeboden.</p> <p>Eigenaarschap creëren bij docenten Nederlands.</p>	<p>Taalvaardigheid verhogen in lessen.</p> <p>We krijgen zicht op het niveau van het Nederlands van de deelnemers voor de verschillende vaardigheden.</p> <p>Voor het einde van het schooljaar 2010-2011 voelen de docenten Nederlands zich verantwoordelijk eigenaar voor het invoeren van het Nederlands.</p>	<p>Managers Sport en Lifestyle,</p> <p>Taaldocenten</p> <p>Taalcoördinator</p>	7 taaldocenten, 900 deelnemers	€ 30.111	September 2010 - juni 2011	<p>Evaluatieoverleg taaldocenten/coördinator/management,</p> <p>Toetsing deelnemers: effectmeting aan het einde van het schooljaar t.o.v. beginmeting.</p>
3	R	<p>Rekenen als vak op rooster bij LSE</p> <p>Bij alle deelnemers</p>	In de lessen wordt gewerkt aan het verhogen van de	Managers LSE, Rekendocenten	1330 deelnemers LSE	€ 30.111	September 2010 - juni 2011	Evaluatieoverleg rekendocenten/coördinator/management

		<p>wordt het beginniveau getoetst en wordt daarna gekeken hoe hierop het beste kan worden aangesloten. Evt. wordt remediëring aangeboden.</p> <p>Eigenaarschap creëren bij docenten rekenen.</p>	<p>rekenvaardigheid.</p> <p>We krijgen zicht op het niveau van het rekenen van de deelnemers voor de verschillende onderdelen.</p> <p>Voor het einde van het schooljaar 2010-2011 voelen de rekendocenten zich verantwoordelijk voor het invoeren van het Nederlands.</p>	Rekencoördinator				<p>Toetsing deelnemers: effectmeting aan het einde van het schooljaar t.o.v. beginmeting.</p>
5/6	T	Taalcoördinator voor branche: formuleert in nauw overleg taalbeleid voor de branche en ook op clusterniveau. Ook wordt het invoeringsplan verder uitgewerkt	<p>Er is een helder taalbeleid voor de branche en clusters geformuleerd met een helder tijdspad.</p> <p>Teams zijn</p>	Branchedirecteur, taalcoördinator	1330 deelnemers	€ 24.089	<p>September 2009,</p> <p>september 2010</p>	voorjaar 2010

		(langere termijn) in een tijdspad. Ondersteunt taaldocenten bij de invoering van het beleid.	ondersteund bij invoering.					
5/6	R	Rekencoördinator voor branche: Formuleert in nauw overleg rekenbeleid voor de branche en ook op clusterniveau. Ondersteunt rekendocenten bij de invoering van het rekenbeleid.	Er is een helder rekenbeleid voor de branche geformuleerd, met een helder tijdspad. Teams zijn ondersteund bij invoering.	Branchedirecteur, rekencoördinator	1330	€ 24.089	September 2009-september 2010	voorjaar 2010
1,5,6	R	Inhuren rekenexpertise Op afroep waar nodig, bijv. voor het helpen oplossen van didactische vraagstukken of het coachen van docenten.	De branche heeft beschikking over expertise op het gebied van rekenen.	Docenten rekenen, rekencoördinator, management	15	€ 30.000	Mei 2010-juli 2011	Voorjaar 2011
1	R	Methodeonderzoek: welke methode is geschikt? Verschillende	Keuze voor een geschikte methode in alle opleidingen	Teams, rekencoördinator	Rekendocenten, management, rekencoördinator	€ 6.023	Mei 2010	Check of overal gestart kan worden juni 2010

		methodes worden bekeken. We trekken na of andere opleidingen er ervaring mee hebben. Ook kijken we of de methode aansluit bij onze wensen t.a.v. de didactiek. Indien mogelijk kiezen we één methode voor de hele branche, opdat we ervaringen kunnen uitwisselen.						
1	R.	Invoeren methode in alle opleidingen. Docenten bereiden zich voor op invoering, ondersteund door de rekencoördinator.	Ingevoerde methode, effectief onderwijs.	Rekendocenten, coördinator taalbeleid	1330 deelnemers	€ 18.067	september 2010-juni 2014 (of eerder bij kortere opleidingen)	Jaarlijks in maart
5	T.	Scholing taaldocenten L, S en E Referentiekader, didactiek, eigen vaardigheden, plaats van talenonderwijs in de opleiding, evt. individuele	Bekwame taaldocenten	Taaldocenten, taalcoördinator, management	10 docenten	€ 2.000	Januari-december 2010	Na afloop scholing

		<p>behoeften. Dit wordt verder uitgewerkt in het scholingsplan LSE.</p>						
5	R.	<p>Scholing rekendocenten L, S en E</p> <p>Referentiekader, didactiek, eigen vaardigheden, plaats van rekenonderwijs in de opleiding, evt. individuele behoeften. Dit wordt verder uitgewerkt in het scholingsplan LSE.</p>	Bekwame rekendocenten	Rekendocenten, rekencoördinator, management	5 docenten	€ 2.000	Januari-december 2010	Na afloop scholing
2	T	<p>Diagnostische taaltoetsen voor deelnemers bij wie door middel van methodetoets is gebleken dat er grote achterstand en/of taalproblemen zijn.</p>	Exact beeld van het niveau en de taalproblemen van de deelnemers.	Taaldocenten, mentoren, centrale voorziening, taalcoördinator, management	30 deelnemers (5% van de eerstejaars).	€ 300	Najaar 2010	Na afname
3	T	Taalremediëring door middel van centrale voorziening	Deelnemers worden op een effectieve wijze ondersteund bij	Taaldocenten, mentoren, centrale	Ong. 30 deelnemers	€ 12.000	Vanaf najaar 2010	November 2010

			hun taalprobleem.	voorziening				
2	R	Diagnostische rekentoetsen voor deelnemers bij wie door middel van methodetoets is gebleken dat er grote achterstand en/of rekenproblemen zijn.	Exact beeld van het niveau en de rekenproblemen van de deelnemers.	Rekendocenten, mentoren, centrale voorziening, rekencoördinator, management	30 deelnemers (5% van de eerstejaars).	€ 300	Najaar 2010	Na afname
3		Reken- en taalremediëring door middel van centrale voorziening	Deelnemers worden op een effectieve wijze ondersteund bij hun rekenprobleem.	Rekendocenten, mentoren, centrale voorziening	Ong. 100 deelnemers	€ 40.000	Vanaf najaar 2010	November 2010

OVERZICHT ACTIVITEITEN TAAL- EN REKENEN Branche: LSE

Activiteiten	T R TR	Actie	Resultaat	Betrokkenen	Bereik	Budget	Tijdspad	Evaluatie
Lange termijnactiviteiten 2011-2013								
1, 3, 6	T, R	Taal en rekenen op het rooster bij LSE	Taal- en rekenonderwijs in alle opleidingen	Taal- en rekendocenten	1330 deelnemers	€ 60.222	Tot achterstand is weggewerkt	Jaarlijks
1,3,6	T, R	Taal- en rekencoördinator Onderzoek en uitwerking mogelijkheden aansluiting op onderwijs beroepsinhoud	Taal- en rekenonderwijs sluit waar mogelijk/effectief aan op onderwijs beroepsinhoud	Taal- en rekendocenten , teamleiders, overige docenten	1330 deelnemers, alle docenten	€ 48.178		Jaarlijks, voorjaar
1,5	R	Inhuren rekenexpertise Op afroep waar nodig, bijv. voor het helpen oplossen van didactische vraagstukken of het coachen van docenten.	De branche heeft beschikking over expertise op het gebied van rekenen.	Docenten rekenen, rekencoördinator, management	15	€ 10.000	2011-2012	Jaarlijks, voorjaar
1	T,R	Invoeren methode tweede en volgende jaren	Taal- en rekenonderwijs in alle opleidingen	Taal- en rekendocenten	1000 deelnemers	€ 18.067	2011-2013 (2014)	Jaarlijks voorjaar
5	T	Scholing taaldocenten L en S en E (muziek en	Bekwame taaldocenten	Taaldocenten, management	10 docenten	€ 2.000	?	Na afloop scholing

		dans)						
5	R	Scholing rekendocenten LSE	Bekwame rekendocenten	Rekendocente n, management	5 docenten	€ 2.000	?	Na afloop scholing
5	T, R	Informereren en eventueel scholen overige docenten over ontwikkelingen	Geïnformeerde docententeams	Taal- en rekendocenten , taal- en rekencoördinatoren, management	Alle docenten	€ 4.000	?	Na afloop
3	T, R	Reken- en taalremediëring middels centrale voorziening	Deelnemers worden op een effectieve wijze ondersteund bij hun rekenprobleem.	Rekendocente n, mentoren, centrale voorziening	Ong. 50 deelnemers	€ 40.000	Vanaf najaar 2011	November 2011
2		Diagnostische taal- en rekentoetsen voor deelnemers bij wie door middel van methodetoets is gebleken dat er grote achterstand en/of rekenproblemen zijn.	Exact beeld van het niveau en de rekenproblemen van de deelnemers.	Rekendocente n, mentoren, centrale voorziening, rekencoördinator, management	Ong. 50 deelnemers	€ 1.000	Vanaf najaar 2011	November 2011

7. Secretarieleel & Administratie

7.1 Branchevisie bij implementatieplan taal en rekenen

De eisen op het gebied van taal en rekenen waaraan de leerlingen moeten gaan voldoen, lijken op dit moment hoog gegrepen. Velen beginnen met een achterstand aan de opleiding. De branche beschikt tot nu toe over onvoldoende middelen deze achterstanden weg te werken. In de teams is men ervan doordrongen dat er in taal en rekenen geïnvesteerd moet worden. Tegelijkertijd gevoelen docenten tijd- en inspanningsdruk om tot een substantiële verhoging van de taal- en rekenniveaus te komen.

De branche is ervan overtuigd dat de oplossing voor bovengenoemde problematiek niet is het aantal uren voor de vakken taal en rekenen op de lessentabel te verhogen want meer van het zelfde. De branche is voorstander van geïntegreerd taal en rekenen en wil het maximale uit de drieslag halen. De branche denkt dat er winst te boeken is uit een efficiënter curriculum. Op korte termijn is voor de hand liggend dubbelingen uit het programma te halen en koppelingen tussen de verschillende vakken te maken. Dat vindt men terug in de teamplannen die de verschillende teams in 2010 uit willen voeren.

Op de langere termijn wil de branche zich richten op het leren van taal en rekenen ook in de BPV. De inzet van een taal- en rekenportfolio speelt een belangrijke rol van betekenis. Hiermee komt onze branche een stap dichterbij het realiseren van maatwerk voor de deelnemers op basis van een individueel taal- en/of rekenleerplan.

De branche gaat er vanuit dat het verhogen van de taal- en rekenniveaus niet een zaak is van alleen de docenten taal en rekenen, de taalcoaches en rekenspecialisten; ook docenten van andere vakken kunnen en moeten een bijdrage leveren aan een verhoging van de taal- en rekenniveaus van de deelnemers in hun team. Geïntegreerd taal en rekenen heeft een grote kans als alle docenten er aan meewerken. De branche verwacht dat met de juiste scholing op de langere termijn belangrijke stappen gezet worden.

Draagvlak is belangrijk. Daarom dient aansluiting bij de situatie in de teams voorop te staan want de onderwijsteams verschillen van elkaar door hun doelgroepen en het soort opleiding dat ze bieden. Daarbij wil de branche de invulling van het onderwijs nadrukkelijk bij de teams laten. Daarom maakten de teams zelf een taalbeleidsplan voor de korte termijn. Deze plannen zijn passend in het format geplaatst. (De gesprekken over de teamplannen leverden voldoende inbreng op om een richting voor de langere termijn te bepalen.) De teams waren nog niet zover met rekenbeleid. De branche koos nu voor een breder plan dat inpasbaar is voor alle teams.

1.2 Evaluatie / Wijze van meting op het effect op de taal- en rekenvaardigheid deelnemers:

De rekencoördinator en taalbeleidcoördinator nemen het initiatief om het inhoudelijk verslag voor de branche te maken. Zij zullen hiervoor gebruik maken van de informatie die door de branche wordt opgeleverd. Het gaat dan met name om:

- toetsresultaten;
- aanwezigheidsregistratie van docenten bij scholingen;
- verzamelen van teamplannen en evaluaties taal-en rekenbeleid;
- verslagen van evaluatiegesprekken met taalcoaches, rekenspecialisten, teamleiders en managers;
- evaluatie van ontwikkelde materialen;
- monitoring extra lesaanbod (o.a. RT).

Overzicht activiteiten taal- en rekenen Branche: Secretarieel & Administratie

Act	T R TR	Actie	Resultaat	Betrokkenen	Bereik	Budget	Tijdpad	Evaluatie
Korte termijn activiteiten 2010								
1, 5	T/R	Opleiding (1 jarige opleiding voor volwassenen niveau 2) CGO maken (teamleider Christie van Wijk) en de bijpassende leermiddelen zoeken	Vanaf schooljaar 2011-2012 werkt het team volgens het nieuwe CGO programma, met de materialen die daarvoor het meest geschikt zijn	Teamleider is verantwoordelijk, ontwikkeling en uitvoering: het hele onderwijsteam	50 leerl.	170 klokuur taal, 50 rekenen	1 maart -31 dec.	Voortgang bespreken met onderwijsmanager, per kwartaal.
1,2, 6	T/R	Verbeteren van taal- en rekenniveaus van de leerl. In het team BA niveau 2 Sportlaan door gerichtere ondersteuning tijdens de bedrijfssimulatie en een verbetering van de terugkoppeling vanuit de stagebedrijven	Het streefniveau wordt door 80 % van de leerl. behaald. De taal- en rekenvaardigheid zijn aantoonbaar verbeterd tijdens de lessen en in het stagebedrijf	Docenten simulatiebedrijf (lesaanbod) BPV coördinator (terugkoppeling stagebedrijf) verantwoordelijk = teamleider	50 leerl.	700 klokuur	Start testfase: week9 2010 Inzet docenten in het simulatiebedrijf 2010-2011	Maandelijks evaluatie in de testfase Onafhankelijke niveautoetsing einde cursusjaar 2010-2011 Terugkoppeling vanuit de stagebedrijven
4,3	T/R	Behoefte aan RT lessen in kaart brengen en dit inpassen m.i.v. schooljaar 2010-2011, team Juridisch	10 % van de leerlingen maakt in schooljaar 2010-2011 gebruik van RT aanbod	Docenten Nederlands, taalcoach, rekenspecialist	25 leerlingen	260 klokuurscholing kosten	April-juni 2010: voorbereiden Start aanbod:	Evaluatie juni en december 2010

		Weena		teamleider = verantw.		onbekend	sept. 2010	
1,2,6	T/R	De leerlijn van het team 18+ HSS aanpassen zodat er wat betreft taal en rekenen beter kan worden aangesloten bij de behoefte op de werkvloer. Doorstroomeisen benoemen van 2 naar 3 en van 3 naar 4. Verbetering van de intake voor niet-doorstromers.	In december 2010 zijn de doorstroomeisen per niveau in kaart gebracht, Met ingang van schooljaar 2010-2011 werken de leerl. met een leerlijn die is afgestemd op de werkvloer	Docenten taal en rekenen, intakers, teamleider = verantwoordelijk	250 leerli.	350 klokuren 2010	Sept. 2010: start ontwikkeling doorstroomeisen en aanpassen curriculum. December 2010: implementatie verbeterde intake	Schriftelijke rapportage aan het management. Toetsresultaten nieuwe intake-toets in december Doorstroomeisen vastgesteld
3,4,6	T	Inrichten van een bibliotheek en daaraan gekoppeld 1 lesuur lezen per week per lesgroep	Aan het eind van jaar 2010-2011 heeft 70% v.d. leerl. Niveau 2/3 v.h. team BA Weena niveau F2 behaald voor leesvaardigheid	Verantwoordelijk: teamleider Uitvoerenden 2 taaldocenten	100 leerl.	1 lesuur x 4 lesgroepen 80 lessen in € 500 materiaal	April 2010: start inrichting 2010, sept. 2010 start lesuur, Juni 2011: toetsen	Dec. 2010: evaluatie lesuur Juni 2011: leerl. toetsen en eindevaluatie
1	T	Ontwikkelen van didactische werkvormen om de leerlingen beter te leren actief te luisteren team BA Weena (teamleider Froukje van den Oudenalder)	Aan het eind van cursusjaar 2010-2011 heeft 70% v.d. leerl. niveau 2/3 van niveau F2 behaald voor de luistervaardigheid.	Uitvoerenden: taalcoach en docent Nederlands, verantwoordelijk = teamleider	100 leerlingen (4 lesgroepen)	40 klokuur	April 2010: start ontwikkeltaak Schooljaar 2010-2011:	Juni 2010: terugkoppeling naar teamleider Toetsing luistervaardighe

							lesaanbod	den: juni 2011
6	T	Het mogelijk maken om met 2 docenten tegelijkertijd les te geven in de projecten (team BA Haastrechtstraat)	Met ingang van schooljaar 2010-2011 staat er 2 uur per week per lesgroep 2 docenten op een groep tijdens de projectlessen	Vak- en taaldocenten Verantwoordelijk = Teamleider	150 leerl.	800 uren Regulier bekostigen i.s.m. educatie	April-juni: voorbereiding Vanaf augustus 2010: implementatie	Evaluatie met het team december 2010 en juni 2011
1,2, 3,4, 5	T/R	Inrichting bibliotheek met leesboeken voor leerl. aanpassen v. h. curriculum verbetering van nulmeting en diagnostisering, ontwikkeling taalportfolio Extra Nederlands m.b.v. docenten van Educatie Opstarten RT Team Ronald Gunst Weena	M.i.v. van schooljaar 2010-2011 heeft 65% v.d. leerl. een niveaustijging gerealiseerd van 1F naar 2F	Alle docenten uit het team leveren een bijdrage. Taalcoach neemt het initiatief. Teamleider = verantwoordelijk	80 leerl.	Bibliotheek: €500 Ontwikkelen curriculum en portfolio: 200	April-juni 2010: Inrichten bibliotheek, start ontwikkeling curriculum Aug. 2010: start ontwi. Portfolio en start RT lessen (i.s.m. educatie)	Evaluatiemomenten 1 juli 2010 1 okt. 2010 15 dec. 2010
5	T/R	<u>brancheoverstijgend</u> In 2010 worden docenten in de branche S&A geschoold op taal- en rekenbeleid. De taalcoaches en	Op 1 januari 2011 heeft 20% van de docenten in de branche deelgenomen	Docenten, taalcoaches, coördinator taal-	80 docenten	€65.000,00	1 april – 31 december 2010	Evaluatie 1 juli 2010 15 december

		rekenspecialisten ontvangen extra ondersteuning	aan een scholing binnen het kader van taal en rekenbeleid. Alle taalcoaches en rekenspecialisten hebben van scholingsaanbod gebruik gemaakt	en rekenbeleid				2010 In het MT
4	T/R	In 2010 worden voor diverse opleidingsteams in de branche nieuwe leermiddelen gekocht voor taal en rekenen. Er wordt in een aantal teams nieuw toetsmateriaal gekocht.	De opleidingsteams beschikken tijdens het schooljaar over voldoende leermiddelen van goede kwaliteit om hun onderwijs aan te bieden	Docenten, teamleiders	2500 leerl.	€42.500,00	1 april- 31 december 2010	
1 5	R	Aanstellen rekencoördinator	Begeleiden rekenspecialisten, planning scholing, evaluatie proces en producten	Rekeno en mt	2500 deelnemers	€6.500,00	1 april 10 tot 31 december 10	15 december 2010 Met MT
1 5	R	Aanstellen rekenspecialist per team die rekenprofielen, opleidingscurricula en BPV-materiaal ontwikkelen; die flexibele leerlijn Rekenen (generaal) ontwikkelen; die remediërende workshops ontwikkelen; die nulmeting en	Concepten voor rekenprofielen, opleidingscurricula, BPV-materiaal, flexibele leerlijn Rekenen, remediërende workshops zijn klaar (om in juli 2011 definitief vast te	15 rekenspecialisten teamleider is verantwoordelijk	2500 deelnemers	€32.500,00	1 april 10 tot 31 december 10	15 december 2010 Met rekencoördinator en teamleider en mt

		voortgangsmeting in opleidingen structureel inbedding; die zich scholen in basale rekendidactiek voor de flexibele leerlijn en remediërende rekendidactiek	stellen) Plan voor structurele inbedding van nul- e voortgangsmeting is klaar 1/3 van scholing is gedaan					

Overzicht activiteiten taal- en rekenen Branche: Secretarieel & Administratie

Act	T R TR	Actie	Resultaat	Betrokkenen	Bereik	Budget	Tijdpad	Evaluatie
Lange termijn activiteiten 2011-2013								
6, 5, 1	TR	In kaart brengen van de taal- en rekenhandelingen op de werkplek, ontwikkeling (taal/reken)portfolio. Uitbreiding begeleiding van deelnemers op en/of rond de stageplek vanuit de school, gericht op taal- en rekenleren	Taal- en rekenen tijdens de BPV is zichtbaar voor de leerlingen en de docenten en draagt bij tot een verhoging van het taal- en rekenniveau.	BPV-coördinatoren, taaldocenten, rekenspecialisten. Branche educatie Hoofd BPV	2500 deelnemers in de branche		<u>2010:</u> in kaart brengen taal- en rekenhandleidingen, ontwikkeling (taal-reken)portfoli o <u>2011:</u> start uitgebreide begeleiding	Ieder half jaar met betrokkenen
6, 5	T/R	Scholing docententeams o.a. op het gebied van planmatig werken.	Docententeams kunnen plannen maken (voor de korte en lange termijn) deze monitoren en implementeren.	Docententeams (2 pilot-teams voor taal in 2010-2011) Project HRM Duaal	Alle docententeams in de branche		<u>2013:</u> de teams werken projectmatig en dat uit zich met name bij de implementatie van taal- en rekenbeleid	
	R	Inzetten / uitvoeren van ontwikkelde curricula, BPV-materiaal en workshops, ontwikkelen aanvullend	De teams zijn klaar de deelnemers op het juiste niveau te brengen en de	Rekenspecialisten / teams	2500 deelnemers in de		2010 - 2011 Ontwikkelen 2011 - 2013 Invoeren,	

		materiaal, evalueren, aanpassen en vaststellen, Ervaring opdoen met de landelijke examens	examens te behalen		branche		evalueren en aanpassen 2014 rekenbeleid geïmplementeerde deelnemers op het juiste niveau klaar voor de examens	
1	T	Onderwijsprogramma samenstellen voor deelnemers die willen doorstromen naar het HBO	In samenwerking met HBO zijn modules ontwikkeld die zich richten op aansluiting met HBO	Werkgroep van docenten uit het MBO (max. 6 pers.) docenten HBO geven feedback	200 leerl.	240 klokkuur ontwikkeltijd	Na 2011, afgerond in 2012	Er ligt een module, 90 % van onze leerlingen stroomt succesvol door in het HBO
4	T/R	Het inrichten van mogelijkheden voor leerlingen om op de leslocaties individueel onder begeleiding te kunnen werken aan hiaten in de taal- en rekenvaardigheden	In 2013 beschikken alle S&A locaties over faciliteiten waar leerlingen individueel onder begeleiding te kunnen werken aan hiaten in de taal- en rekenvaardigheden	Teamleiders, docenten, onderwijsassistent en	800 leerl.	?	2011: pilot op twee locaties 2013: afgerond	Terugkoppeling naar MT
5	T/R	Scholing van docenten binnen het kader van het taal- en rekenbeleid	In 2013 zijn alle docenten in de branche geschoold op taal – en de rekenspecialisten rekenbeleid / -didactiek	Alle docenten uit de branche, i.s.m. Educatie	250 medewerkers		Van 2011-2013	90 % van de docenten uit de branche heeft deelgenomen aan de scholing

4	T/R	Aanschaf leermiddelen	In 2013 beschikken alle teams in onze branche over leermiddelen om te werken volgens de drieslag en te voldoen aan de nieuwe niveaueisen	Alle onderwijsteams	2500	Van 2011 t/m 2013 € 22.500 per jaar		

Bijlage: Implementatieplan REKENEN van Branche S&A (versie 5 maart 2010)

Voor de komende 4 a 5 jaar stelt elk team *) een vaste rekenspecialist aan. Deze verzorgt alle lessen Rekenen en heeft een extra inzet **) van 0,1000 fte (166 uur / 1 dagdeel per week) exclusief scholing / deskundigheidsbevordering voor het eerste jaar en daarna drie jaar lang een inzet van 0.0750 fte (125 uur / 3,5 uur per week).

▪ **[slag 1]**

In dat dagdeel ontwikkelt de rekenspecialist voor zijn team (samen met de rekenspecialisten in het cluster) de rekenprofielen voor de opleidingen van het team om vervolgens in de lessen Rekenen aan te sluiten bij de leidende projecten van het curriculum. Daarnaast ontwikkelt de rekenspecialist materiaal dat op basis van de rekenprofielen in de BPV ingezet kan worden om zo het beroepsgericht rekenen te stimuleren.

▪ **[slag 2]**

De rekenspecialisten ontwikkelen gezamenlijk een aparte flexibele leerlijn Rekenvaardigheid ***) die los van het beroep moet leiden tot het behalen van het juiste Meijerink-niveau (2F / 3F) voor alle onderdelen. Deze leerlijn wordt in extra uren aangeboden; wie een blok / onderdeel haalt, kan door met het volgende onderdeel; daartoe zal een grote mate van flexibiliteit en maatwerk in de lessen nodig zijn. Wie meer moeite heeft, krijgt extra aandacht. Alle rekenspecialisten maken nulmetingen (Cito) van hun deelnemers en verwerken dat in overzichten / ontwikkelingen. In verband met uitwisseling, samenwerking en flexibiliteit kiest de branche voor een gemeenschappelijke rekenmethode.

▪ **[slag 3]**

De rekenspecialisten ontwikkelen per locatie remediërende workshops die flexibel kunnen worden ingezet; bijvoorbeeld in voorloopweken, afrondingsweken of zomerschoolweken. (inzet voor 10% van deelnemers)

▪ **[slag 4]**

De rekenspecialisten kunnen ondersteund worden door een Albeda-breed expertise centrum als het gaat om discalculie of ernstige rekenstoornissen. (inkoop RT-studio voor 1% van deelnemers)

De rekenspecialisten worden functioneel aangestuurd door een rekencoördinator, die zorgt voor de afstemming van de werkzaamheden, de contacten met het Platform Rekenen en overige externe contacten om op dit dossier up to date te zijn en te blijven, en de noodzakelijke deskundigheidsbevordering / scholing kan organiseren. Ook zorgt de rekencoördinator voor een planmatige implementatie van het Rekenonderwijs en de verantwoording daarvan. Deze rekencoördinator wordt voor 0.3 fte **) (500 uur / 3 dagdelen per week) aangesteld.

De rekencoördinator organiseert deskundigheidsmomenten ****) op het gebied van:

- beheersing van en omgaan met de Meijerink-niveaus;
- basale rekendidactiek voor de flexibele leerlijn Rekenvaardigheid;
- remediërende rekendidactiek;
- teamscholing rekenvaardigheid voor beroepsgericht rekenen

Alle rekenspecialisten nemen nulmetingen af (Cito) en verwerken dat in overzichten / ontwikkelingen.

*)	Teams BJ	3
	Teams MH	3
	Team OT	1
	Teams RM	4
	Teams SS	3 (+ team Christie?)
	Team JUR	1

totaal **15**

**))

korte termijn:

1 april – 31 augustus 2010

- aanstellen rekencoördinator en rekenspecialisten;
- keuze gemeenschappelijke methode;
- scholing Meijerink-niveaus;
- nulmetingen bij deelnemers.

31 augustus 2010 – 31 augustus 2011

- ontwikkelen rekenprofielen, opleidingscurricula en BPV-materiaal;
- ontwikkelen flexibele leerlijn Rekenen (generaal);
- ontwikkelen remediërende workshops;
- structurele inbedding van nulmeting en voortgangsmeting in opleidingen.
- basale rekendidactiek voor de flexibele leerlijn Rekenvaardigheid;
- remediërende rekendidactiek

langere termijn:

31 augustus 2011 – 31 december 2013

- teamscholing rekenvaardigheid voor beroepsgericht rekenen;
- Inzetten en uitvoeren van ontwikkelde curricula, BPV-materiaal en workshops naast de generale leerlijn;
- ontwikkelen aanvullend materiaal;
- Evalueren, aanpassen en vaststellen;
- ervaring opdoen met de landelijke examens

8. Techniek

8.1 Branche Techniek visie en beleid op taal en rekenen

Het verleden:

In het verleden valt voor de branche Techniek een driedeling te maken in aanpak van taal en rekenen. Het grootste deel van de branche bestond (en bestaat nog steeds) uit BBL opleidingen die, zeker vanuit het bedrijfsleven, sterk vaktechnisch waren ingevuld. Hier en daar was in de oude eindtermdocumenten sprake van eindtermen Nederlands, vreemde talen of wiskunde. Door de vaagheid van deze eindtermen (Voorbeeld: kan communiceren in de Nederlandse Taal) is dit niet uniform ingevuld. Hierdoor zijn grote verschillen ontstaan in het aanbod van talen en rekenen. Bij de BBL opleidingen elektrotechniek wordt van oudsher Nederlands gegeven. Bij de andere opleidingen vaak niet.

Voor wat betreft de BOL 1 en BOL 2 opleidingen was hier vooral sprake van deelnemers met achterstanden op het gebied van taal en rekenen. Er is in de diverse teams hard aan gewerkt om taal en rekenprogramma's aan te bieden, zoveel mogelijk passend bij de context van het beroep. Ook zijn hiervoor in het verleden speciale programma's ontwikkeld, zoals NOM (Nederlands op maat) en WOM (Wiskunde op maat). Ook bij de BOL 1 en BOL 2 opleidingen was vrijwel altijd sprake van lessen Nederlands en Rekenen. De toetsing werd per team geregeld en zou naar de huidige maatstaven onvoldoende zijn.

Voor de BOL 4 opleidingen waren de vakken Nederlands, Engels, Duits, Wiskunde en Natuurkunde sterk vertegenwoordigd. Uiteraard had dit te maken met de eindtermen in de dossiers, maar los van daarvan was er altijd een bepaalde verantwoordelijkheid om ervoor te zorgen dat deelnemers goed konden doorstromen naar het HBO. De afgelopen jaren hebben ook binnen de BOL 4 opleidingen de talen steeds minder aandacht gekregen en bleek het steeds moeilijker vacatures in te vullen.

Het heden:

Doordat teams veelal zijn geïntegreerd en er dus vrijwel geen sprake meer is van specifieke BOL of BBL teams zijn de taal en rekendocenten (die er nog zijn) deel gaan uitmaken van grotere teams waarin juist alle docenten nu merken dat er veel staat te gebeuren. De onduidelijkheid die er momenteel is over de eisen die gesteld gaan worden en hoe dat zich verhoudt tot de invulling van de vaktechnische vakken (nog los van de 300 urennorm voor de BBL) geven veel onduidelijkheid en onzekerheid. Belangrijk hierbij is dat de nieuwste kwalificatiedossiers geen onderscheid meer maken tussen BOL en BBL, terwijl we nog wel met de 3 doelgroepen, zoals die hier boven eerder zijn genoemd (BOL 1 en 2, BBL en BOL 4) te maken hebben. Uiteraard zijn er door de beschikbare tijd op school binnen de BBL en BOL opleidingen enorme verschillen in mogelijkheden. Desondanks zijn er door de integratie van teams juist ook mooie ontwikkelingen te zien. Door de opname van taal en rekendocenten in de teams is er door de integratie van die docenten een bewustwording van de vakdocenten in gang gezet. Voorbeeld hiervan is het project "elkaars taal spreken". Dit project is eerder ontstaan dan de landelijke ontwikkelingen op het gebied van taal. De resultaten van dit project laten zien dat TVO (Taalgericht Vak Onderwijs) een groot deel van het taalonderwijs kan invullen. Momenteel is er als pilot ook gestart met het integreren van rekenen door middel van RVO.(Rekengericht Vak Onderwijs) Doordat er bij techniekopleidingen relatief veel gerekend wordt, is de integratie hiervan voor de gemiddelde techniekdocent wel te maken. Integraal is er bij de branche Techniek voor gekozen om Engels te kiezen wanneer er binnen dossiers sprake is van een vreemde taal.

De toekomst:

Gezien de goede resultaten van het laten plaatsvinden van taal- en rekenactiviteiten binnen de vaktechnische lessen wil de branche techniek dit graag uitbreiden. Hiervoor zullen docenten moeten worden geschoold (zowel de aanwezige taal- en rekendocenten als de vakdocenten) want de meeste techniekdocenten zijn zeker geen taaldocenten en

de meeste taal- en rekendocenten hebben onvoldoende affiniteit met Techniek. Hiervoor zullen methodes beschikbaar moeten komen.

Toch zullen er ook structureel lessen Nederland, Engels en rekenen moeten worden ingevuld. Hiervoor zal strategisch moeten worden gekeken naar de samenstelling van docententeams, het zal bij vertrek van een techniekdocent veelal betekenen dat daar niet standaard een techniek docent, maar juist een taal- of rekendocent (die dan wel affiniteit met techniek moet hebben) voor zal worden aangetrokken.

Doordat de taal- en rekendocenten vaak binnen meerdere teams werkzaam zijn (hoewel het beleid juist is die docenten steeds meer aan een specifiek team te koppelen, hetgeen qua teamgrootte niet altijd lukt) is het noodzaak te kiezen voor techniekbrede integrale methodes en aanpak.

Binnen nu en 1 jaar (2011) zal er binnen techniek sprake zijn van eenduidige keuzes voor methoden en toetsing. Hiervoor zullen de werkgroepen Nederlands, Engels en Rekenen worden gerevitaliseerd. Ook zal het management blijk moeten geven van de waarde van deze vakken en de aansturing van deze werkgroepen serieus moeten nemen.

Voor wat betreft remediërende activiteiten wil de branche techniek graag van de expertise van educatie gebruik maken en dit per locatie organiseren.

Dat betekent dat voor de technieklocaties; Schiedamseweg, Haastrechtstraat, Van Graftstraat en de Heijplaatstraat dat deze activiteiten op de locaties aanwezig moeten zijn.

Voor de kleinere locaties (Middelharnis, Gouda, Spijkenisse en de Drutenstraat) zullen hiervoor oplossingen bedacht moeten worden.

Kortom, de branche Techniek kiest voor de drieslag methode, zoveel mogelijk regelen in teams om daar dichtbij en verweven met de techniek taal en rekenen aan te bieden.

Taal en rekenen zou in principe niet meer achter aparte gesloten deuren moeten plaatsvinden.

8.2 Wijze van meting van het effect op de taal en rekenvaardigheden van de deelnemers

- Alle deelnemers worden bij binnenkomst getoetst (zolang nog niet exact duidelijk is met welk niveau ze binnenkomen)
- Deelnemers met structurele achterstanden die normaliter niet binnen het reguliere opleidingstraject kunnen worden opgelost, volgen extra remediërende lessen
- Per team wordt in beeld gebracht in hoeverre het mogelijk is met TVO en RVO (taalgericht vakonderwijs en rekengericht vakonderwijs) de deelnemers op niveau te brengen en zo niet lessen Nederlands/Engels en rekenen te organiseren.
- Er wordt gekozen voor één methode van toetsing, waar mogelijk binnen Proeven van Bekwaamheid.

In het achterliggende Implementatieplan worden de geplande activiteiten voor de branche Techniek zo nauwkeurig mogelijk uiteengezet.

Overzicht activiteiten taal- en rekenen Branche: Techniek

Act	T R TR	Actie	Resultaat	Betrokkenen	Bereik	Budget	Tijdpad	Evaluatie
activiteiten 2010 - 2013								
6	TR	Aanstellen van een onderwijskundige cq projectleider voor 3 dagen/week	Uitvoering implementatieplan.	Onderwijskundige en MT	2 pers.	0,6 fte € 65k	Sept.2010 t/m sept. 2013	Vanaf sept.2010 maandelijks
1	TR	Opzetten van taal- en rekenprofielen in relatie met Meijerink en KD's (deel B+C)	Taal- en rekenprofielen per opleidingsdossier vastgesteld.	Onderwijskundige, docenten, OM en CED-groep	10 pers.	Reguliere bekostiging n 50k CED groep (uitgaande van ongeveer 100 crebo's)	Sept. 2010 t/m dec.2010	Dec.2010
1	TR	Verbreden TVO en RVO binnen kansrijke teams	TVO, RVO in een pilot bij een kansrijk team.	Onderwijskundige, docenten en OM	10 pers.	Reguliere bekostiging	Nov.2010 t/m juni 2011	Maandelijks vanaf nov 2010
5	TR	Scholing vakdocenten tbv TVO, RVO	De docenten zijn geschoold op het toepassen van TVO en RVO binnen hun onderwijsomgeving.	Docenten	5 pers.	Reguliere bekostiging	Nov.2010 t/m jan. 2011	Jan.2011
4	TR	Keuze maken voor één methode voor taal en rekenen	Eén methode voor taal en rekenen waar de beginsituatie mee is vast te stellen en de	Onderwijskundige, docenten en MT	5 pers.	Reguliere bekostiging	Maart 2010 t/m april 2010	Sept.2010

			voortgang kan worden bewaakt.					
4	TR	Aanschaffen van docentenhandleidingen en verzorgen van instructiebijeenkomsten	Docenten zijn vaardig in het gebruik van de gekozen methode.	Onderwijskundige, docenten	15 pers.	Docenten handleiding € 350	Sept.2010	Nov.2010
3	TR	Opzetten van een ondersteuningspunt per locatie voor deelnemers die extra ondersteuning nodig hebben.	Deelnemers zijn op het begin- instroomniveau gebracht zoals beschreven in de KD	Docenten en deelnemers	Uitgaande van 250 dlnmrs	€ 50k voor taal en € 50k voor rekenen volgens strippenkaart . (conform educatie aanbod)	Nov.2010 t/m juli 2011	Twee maandelijks vanaf nov.2010
4	TR	Inrichten van een lokaal met PC's voor het ondersteuningspunt	Lokaal is beschikbaar met PC's	Docenten en deelnemers	250 dlnmrs	PM	Sept.2010 t/m dec.2010	Dec.2010
6	TR	Revitaliseren werkgroep taal en rekenen. Uitbreiden met vakdocenten	Borging integratie door vakdocenten	Onderwijskundige, docenten	15 docenten	Reguliere bekostiging	Sept.2010 t/m dec.2010	Maandelijks vanaf sept.2010
2	TR	Van uit de keuze voor de methode keuze maken voor één toetsing systeem binnen de branche techniek	Eén toetsysteem aanwezig op alle technieklocaties	Deelnemers	3000 dlnmrs	Reguliere bekostiging	Sept.2010 t/m aug.2011	Febr.2011
2	TR	Experimenteren met het landelijke toetsysteem (college van examens)	Bekend met het landelijke toetskader en de fysieke toetsen	Docenten, deelnemers	5 docenten, 50 deelnemers	Reguliere bekostiging	Mei.2011 t/m juli 2011	Juni 2011
5	TR	Scholing docenten in de vorm van kennismaken met het landelijke toetsysteem	Bekend met het landelijke toetskader en de fysieke toetsen	Docenten	10 docenten	€ 500	April 2011	Mei 2011

5	TR	Training van competenties van docenten om met Meijerink systeem te kunnen werken en het toepassen van TVO, RVO	Met het systeem Meijerink kunnen werken	Docenten	10 docenten	6 dagdelen van € 500 = € 5k	Jan.2011 t/m febr. 2011	Maart 2011
2	TR	Vervaardigen en organiseren van schoolexamens op de 5 vaardigheden in de vorm van examenmix	Structuur en organisatie voor examenmix	Docenten, deelnemers, MT	5 docenten en 300 deelnemers	Reguliere bekostiging	Sept. 2011 t/m aug.2012	Maandelijks
2	TR	Opzetten van een portfoliosysteem, opzetten van een registratie+monitoring systeem of integreren in bestaande systemen.	Registratie-, monitoring- en portfoliosysteem geïmplementeerd	Docenten, deelnemers, MT	5 docenten, 3000 deelnemers	PM	Sept.2011 t/m aug.2012	Maandelijks
6	TR	Borgen van de doorlopende leerlijnen VMBO-MBO (Elkaars Taal Spreken)	Borging doorlopende leerlijn VMBO-MBO	Docenten, deelnemers	PM	PM	Sept.2011 t/m aug 2013	PM
6	TR	Borgen van de doorlopende leerlijnen MBO-HBO	Borging doorlopende leerlijn MBO-HBO	Docenten, deelnemers	PM	PM	Sept.2011 t/m aug 2013	PM
6	TR	Opzetten van een meerjarig personeelsplan ten doel om meer docenten taal en rekenen te kunnen werven	Aantal docenten taal en rekenen op peil in relatie met het aantal deelnemers	Docenten	PM	PM	Sept.2010 t/m aug 2013	PM
6	TR	Nog nader in te vullen activiteiten taal en rekenen				€ 155.745		

9. Welzijn & Onderwijs

9.1 Branchebeleid Welzijn & Onderwijs taal en rekenen 2010-2013

Pedagogiek en didactiek

Het uitgangspunt voor de branche is dat de pedagogische en didactische aanpak vorm krijgt volgens de drieslag taal en rekenen. In de te ontwikkelen taal- en rekenprofielen volgens het referentiekader Meijerink zal de drieslag herkenbaar terug te vinden zijn doordat de werkprocessen van het KD aan de vaardigheden gekoppeld worden.

De taal- en (in wat mindere mate) rekentaken worden gekoppeld aan de integrale opdrachten (gericht op beroepsprestaties) in het curriculum. Daarnaast worden taal- en rekenvaardigheden gekoppeld aan praktijkopdrachten en in de BPV. Het doel is op termijn ook praktijkbegeleiders een rol te geven bij de begeleiding van de taal- en rekenontwikkeling. De pedagogische en didactische aanpak kenmerkt zich verder door een afnemende sturing en een toenemende complexiteit van opdrachten. Deze aanpak is een afgeleide van het model voor het totale onderwijsprogramma.

Om de taal- en rekentaken bij de integrale opdrachten en praktijkopdrachten uit te kunnen voeren en om de (centrale) examens op niveau af te kunnen sluiten, worden in aparte vaklessen de eigen vaardigheden van de deelnemers ontwikkeld.

Ontwikkelgroepen, bestaande uit docenten taal en rekenen, zullen de onderwijsprogramma's ontwikkelen. De eerste stap is het ontwikkelen van taalprofielen. Op basis daarvan worden de taal- en rekentaken per onderwijsperiode in kaart gebracht en vervolgens per periode een taal- en rekenprogramma.

Bij hiaten of achterstanden in de ontwikkeling van deelnemers, zal gezorgd worden voor remediërende ondersteuning. De branche is voorstander van het zelf organiseren hiervan, o.a. vanwege de grootte van de branche, de directe aansluiting van remediërende activiteiten op het reguliere lesprogramma en de mogelijkheid van een betere vraaggerichte aanpak.

Er wordt bij de branche gestreefd naar doorlopende leerlijnen voor zowel taal als rekenen. Dat betekent dat in alle leerjaren van elke opleiding lessen taal en rekenen in de lessentabel worden opgenomen en dat gebruik gemaakt wordt van leermiddelen die zo'n doorlopende leerlijn mogelijk maken. Naast het gebruik van bestaande leermiddelen is het, zeker op korte termijn, nodig eigen materiaal te ontwikkelen of aan te passen aan het referentiekader Meijerink. Daarnaast moeten de leermiddelen en het ontwikkelde materiaal mogelijkheden bieden deelnemers steeds zelfstandiger (digitaal) te laten werken en te differentiëren naar meerdere niveaus. Waar mogelijk zullen niveaugroepen taal en rekenen gevormd worden.

(Diagnostische) toetsing van deelnemers

Het beleid voor de komende jaren is diagnostische toetsen taal en rekenen af te nemen. Alle teams doen dit in de oriëntatiefase van de opleiding (de eerste 10-20 weken). Om deelnemersresultaten eenduidig te kunnen interpreteren en inzicht te krijgen in het instroomniveau van deelnemers op mbo 2, 3 en 4, zullen alle teams gebruik maken van dezelfde toetsen. De resultaten worden jaarlijks geanalyseerd en vormen de basis van waaruit besloten wordt of, welke en hoe (extra) taal- en rekenvoorzieningen ingezet moeten worden. De branche zal onderzoeken in hoeverre de toetsen van Deviant, die dit schooljaar gebruikt zijn, de vereisten van het referentiekader Meijerink dekken of er, en zo ja welke, toetsonderdelen zelf ontwikkeld dienen te worden. De deelnemers worden vier keer getoetst bij de opleiding: De branche is in dit stadium nog niet voornemens taal en rekenen te examineren in de beroepscontext. Over de wijze waarop de mondelinge vaardigheden (spreken, gesprekken voeren) en schrijven geëxamineerd moeten worden, zal de branche onderzoeken of deze examenonderdelen door henzelf ontwikkeld dan wel ingekocht worden, bijv. de taalassessments die bij een andere branche zijn ontwikkeld en waarover de Inspectie binnenkort een advies zal verstrekken. De branche kiest voor het vier keer per opleiding toetsen van deelnemers: in het eerste leerjaar, bij de overgang van leerjaar 1 naar 2, van leerjaar 2 naar 3 en de kwalificerende toetst aan het eind van de opleiding.

De branche zal in de experimentele fase tot aan de centrale examens waar mogelijk deelnemen aan de examens van CINOP en van de voorbeeldexamens van het ministerie van Onderwijs.

Extra leertijd

De diagnostische toetsen taal en rekenen zijn een middel om niveaugroepen te vormen en leveren informatie over het instroomniveau van deelnemers. Het merendeel van de deelnemers bij de branche is afkomstig uit het vmbo. Het beleid van de branche is gericht op de aanname dat veel deelnemers nog niet op het juiste niveau taal en rekenen instromen. Wanneer sprake is van hiaten in kennis en vaardigheden die binnen het reguliere onderwijsprogramma en tijdens de duur van de opleiding bij te spijkeren zijn, zal de branche investeren in extra leertijd die door een opleidingsteam ingezet kan worden.

Om grotere achterstanden weg te werken zal de branche teamoverstijgende remediërende activiteiten organiseren, zoals workshops, individueel bijspijkeren, Summer school etc. Welke voorzieningen worden ingezet hangen af van de hoeveelheid deelnemers en de mate waarin sprake is van hiaten of grotere achterstanden. De activiteiten worden zowel op de noord- als zuidoever van Rotterdam georganiseerd, om de remediërende activiteiten zo dicht mogelijk bij de opleidingsteams te houden.

Nieuwe of aangepaste faciliteiten/leeromgeving

Om de pedagogisch, didactische aanpak in de branche gestalte te geven, materialen en toetsen te ontwikkelen, de resultaten van de diagnostische (en overige) toetsen te analyseren en te vertalen naar nieuw beleid, opleidingsteams en ontwikkelgroepen te begeleiden en ondersteunen bij de implementatie van taal- en rekenprogramma's stelt de branche in elk geval tot en met 2013 een taal- (ook voor Engels) en rekencoördinator aan.

Om deelnemers diagnostisch, formatief en summatief te kunnen toetsen, wat in toenemende mate digitaal plaatsvindt, zal de branche haar (ICT)middelen en faciliteiten ingrijpend aan moeten passen, zowel op kwalitatief als kwantitatief gebied. Hetzelfde geldt voor digitale leermiddelen en bijbehorende faciliteiten.

Voor de talen streeft de branche op termijn naar de inzet van een talenpracticum, waar deelnemers zelfstandig en op eigen tempo kunnen werken (overeenkomstig het didactisch onderwijsmodel van de branche).

Professionalisering van docenten en managers

Bij de branche is bij alle teams een docent die het onderdeel taal verzorgt. Niet alle docenten hebben hiervoor de juiste bevoegdheid. De branche streeft er op korte termijn naar de taaldocenten zodanig te (laten) scholen dat zij vakinhoudelijk geschoold zijn in relatie tot het referentiekader Meijerink. Op de langere termijn is het beleid gericht op docenten Nederlands die minimaal over een 2^e graads bevoegdheid beschikken. Als er een vacature is, zal de branche ook werven op 2^e en/of 1^e graads docenten Nederlands. De overige docenten in de teams worden in elk geval geschoold op het gebruik van taalprofielen en het referentiekader Meijerink.

Rekenen is voor het overgrote deel van de teams een nieuw onderdeel. Er zijn dan ook weinig rekendocenten bij de branche werkzaam. De branche zal daarom voor 1 augustus 2010 rekendocenten gaan werven. Dit kunnen docenten zijn die een PABO-diploma hebben met een specialisatie rekenen of een gelijkwaardig diploma. De zittende rekendocenten zullen vakinhoudelijk geschoold worden in relatie tot het referentiekader Meijerink.

De taal- en rekencoördinatoren zullen (nieuwe) docenten begeleiden en ondersteunen bij de nieuwe ontwikkelingen en het ontwikkelen van de taal- en rekenprogramma's. Om de docenten hiertoe gelegenheid te geven, zal de branche vakgroepen organiseren rond taal (ook Engels) en rekenen. Daarnaast streeft de branche er op termijn naar dat er per team een taal- en/of rekencoach werkzaam is, die het taal- en rekenbeleid van de branche vertalen naar de teams.

De teamleiders en onderwijsmanagers worden geschoold op de taalprofielen, het referentiekader Meijerink en de centrale examinering.

9.2 Wijze van meting van het effect op de taal- en rekenvaardigheid van de deelnemers

De branche zal gebruik maken van diagnostische toetsen bij de start van elke deelnemer (0-meting) aan een opleiding. Via formatieve toetsen aan het eind van elk leerjaar wordt de ontwikkeling van de deelnemers in beeld gebracht. De docent kan daarnaast van tussentijdse voortgangstoetsen gebruik maken, zodat het verloop van de ontwikkeling duidelijk wordt.

Door bij een aantal teams niveaugroepen taal en rekenen in te stellen, wordt duidelijk of dit tot een beter resultaat bij de deelnemers leidt in vergelijking tot teams, die heterogene groepen hebben. Daarnaast onderzoekt de branche of- en welke-remediërende activiteiten tot het gewenste resultaat leiden.

Overzicht activiteiten taal- en rekenen Branche: Welzijn & Onderwijs

Act	T R TR	Actie	Resultaat	Betrokkenen	Bereik	Budget	Tijdpad	Evaluatie
Korte termijn activiteiten 2010								
1/5	TR	Inzetten taal- en rekencoördinator.	Per 1 april 2010 is een coördinator voor rekenen en taal werkzaam in de branche.	MT Opleidingsteams Ontwikkelgroepen	Op termijn: alle docenten alle deelnemers	€ 70.000	1 april '10 t/m 31 dec. '10	Activiteitenplan coördinatoren en evaluatieverslag per leerjaar.
1/5	TR	Inzetten van ontwikkelgroepen.	De ontwikkelgroepen hebben reken- en taalprofielen ontwikkeld, reken- en taaltaken per onderwijsperiode in kaart gebracht en hebben een onderwijsprogramma ontwikkeld voor het eerste leerjaar van elke opleiding.	MT Ontwikkelgroepen Taal- en rekencoördinator Opleidingsteams	Op termijn: alle docenten alle deelnemers	€ 120.000	1 jan.'10 t/m 31 dec.'10	Productevaluatie op taal- en rekenprofielen, jaaroverzichten en onderwijsprogramma voor het eerste leerjaar.
3	TR	Inzetten van workshops/bijlessen rekenen en taal.	Op locaties in Rotterdam Noord en Zuid zijn extra workshops, bijlessen etc. rekenen en taal georganiseerd naast het reguliere onderwijsprogramma.	MT Opleidingsteams Taal- en rekencoördinator Ontwikkelgroepen	Alle deelnemers	€ 45.000	1 aug.'10 t/m 31 dec. '10	Toetscores van 0-meting en na remediërende lessen.

Overzicht activiteiten taal- en rekenen Branche: Welzijn & Onderwijs

Act	T R TR	Actie	Resultaat	Betrokkenen	Bereik	Budget	Tijdpad	Evaluatie
Vervolg korte termijn activiteiten 2010								
1/5	TR	Professionalisering docenten.	Alle docenten zijn bekend met de referentieniveaus Meijerink.	MT Teamleiders Opleidingsteams Trainer	Alle docenten	€ 76.000	1 april '10 t/m 31 dec.'10	Via functionering- /ontwikkelingsgesprekken.
1/5	TR	Deskundigheidsbevordering taal- en rekendocenten.	De taal- en rekendocenten zijn geschoold op de inhoud van het vak in relatie tot de referentieniveaus Meijerink.	MT Opleidingsteams Ontwikkelgroepen Trainer	32 docenten	€ 63.000 € 96.000	1 april '10 t/m 31 dec. '10	Via functionering- /ontwikkelingsgesprekken.
4	TR	Aanschaf handboeken en werkboeken Nederlands.	Per opleidingsteam zijn voor Nederlands handboeken en werkboeken aangeschaft.	TL Opleidingsteams	400 deelnemers	€ 17.500	1 aug. '10 t/m 31 dec. 10	Deelnemerstevredenheidsonderzoek.
4	TR	Faciliteiten ICT, computers en digitale leermiddelen.	Vanaf augustus 2010 zijn er voldoende faciliteiten aanwezig om de 0-metingen en tussentijdse toetsen digitaal af te nemen. Daarnaast zijn er voldoende computers, ICT-faciliteiten en digitale leermiddelen aanwezig om het onderwijsprogramma uit te voeren.	CvB MT Opleidingsteams Facilitaire dienstverlening ICT/SSC	Op termijn: Alle deelnemers en het totale personeel	€ 150.000	1 aug. '10	Deelnemerstevredenheidsonderzoek. Medewerkerstevredenheidsonderzoek
6	TR	Nog nader in te vullen activiteiten taal en rekenen				€ 9.531		

Overzicht activiteiten taal- en rekenen Branche: Welzijn & Onderwijs

Act	T R TR	Actie	Resultaat	Betrokkenen	Bereik	Budget	Tijdpad	Evaluatie
Lange termijn activiteiten 2011-2013								
1/5	TR	Inzetten taal- en rekencoördinatoren.	De taal- en rekencoördinatoren begeleiden de taal- en rekendocenten bij de ontwikkelingen rond de referentieniveaus, ontwikkeltaken en centrale examinering.	MT Opleidingsteams Ontwikkelgroepen	Alle docenten Alle deelnemers	€ 120.000 per jaar.	1 jan. '11 t/m 31 dec. '13	Activiteitenplan coördinatoren en evaluatieverslag per leerjaar.
1/5	TR	Inzetten van ontwikkelgroepen.	De ontwikkelgroepen hebben de taalprofielen per leerjaar bijgesteld en hebben een onderwijsprogramma ontwikkeld voor het tweede en derde leerjaar van elke opleiding en hebben schoolexamens taal per crebo (8) ontwikkeld.	MT Ontwikkelgroepen Taal- en rekencoördinator Opleidingsteams	32 docenten Alle deelnemers	€ 120.000 per jaar.	1 jan. '11 t/m 31 dec. '13	Productevaluatie op taal en rekenprogramma's in het curriculum voor het tweede en derde leerjaar.
3	TR	Inzetten van workshops/bijlessen rekenen en taal.	Op locaties in Rotterdam Noord en Zuid zijn extra workshops, bijlessen georganiseerd naast het reguliere onderwijsprogramma	MT Opleidingsteams Taal- en rekencoördinatoren Ontwikkelgroepen	Alle deelnemers	€ 120.000 per jaar.	1 jan. '11 t/m 31 dec. '13	Toetscores van 0-meting en na remediërende lessen.

Overzicht activiteiten taal- en rekenen Branche: Welzijn & Onderwijs

Act	T R TR	Actie	Resultaat	Betrokkenen	Bereik	Budget	Tijdpad	Evaluatie
Vervolg lange termijn activiteiten 2011-2013								
1/5	TR	Professionalisering taal- en rekendocenten.	De docenten rekenen en taal hebben een beoordelaarcursus gevolgd rondom (centrale) examinering. De docenten hebben nog nader aan te wijzen scholing gevolgd op de inhoud van het vak.	MT Opleidingsteams Trainer	32 docenten	€ 102.000	1 jan. '11 t/m 31 dec. '13	Via functionering- /ontwikkelgesprek ken.
4	TR	Faciliteiten ICT, computers en digitale leermiddelen.	In 2011-2013 zijn er voldoende faciliteiten aanwezig om de centrale toetsing en digitale examinering af te kunnen nemen.	CvB MT Opleidingsteams Facilitaire dienstverlening ICT/SSC	Op termijn: Alle deelnemers en het totale personeel	€ 150.000	1 jan. '11 t/m 31 dec. '13	Deelnemerstevred enheidsonder- zoek Medewerker- tevredenheid- onderzoek.
6	TR	Deskundigheidsbevordering werkbegeleiders.	In 2011-2013 zijn er werkbegeleiders van de BPV getraind in het beoordelen van taal- en rekenonderdelen in het beroep.	MT Opleidingsteams Werkveldbegeleiders BPV	200 werkbegelei- ders	€ 15.000	1 jan. '11 t/m 31 dec. '13	Enquête na de training.